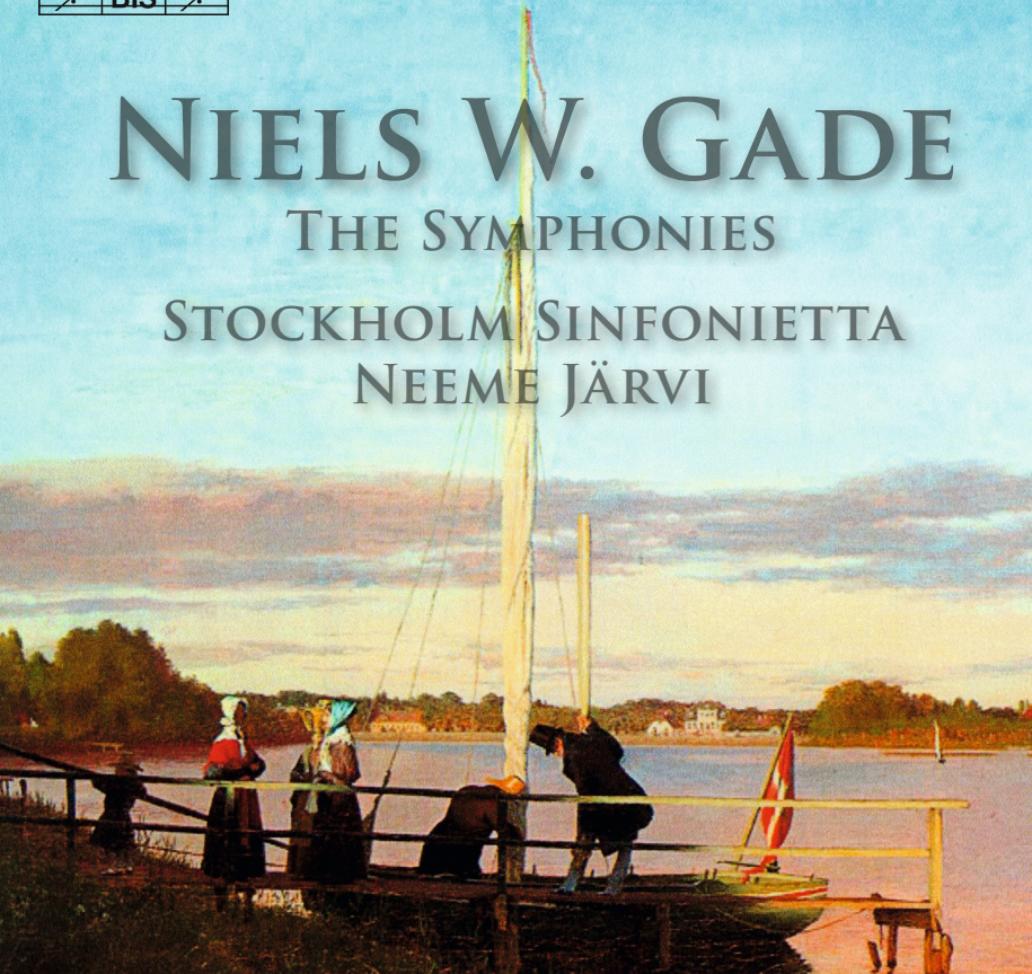

NIELS W. GADE

THE SYMPHONIES

STOCKHOLM SINFONIETTA
NEEME JÄRVI

NIELS WILHELM GADE (1817–90)

S Y M P H O N I E S N o s 1 – 8
V I O L I N C O N C E R T O
K O R S F A R E R N E

TT: 5 h 00m 32s

SYMPHONY No. 1 IN C MINOR, Op. 5 (1841–42) 31'37

"PÅ SJØLUNDS FAGRE SLETTEN" ('ON THE FAIR PLAINS OF SJØLUND')

①	I. <i>Moderato con moto – Allegro energico</i>	8'40
②	II. <i>Scherzo. Allegro risoluto quasi Presto</i>	7'03
③	III. <i>Andantino grazioso</i>	8'48
④	IV. <i>Finale. Molto allegro ma con fuoco</i>	6'39

SYMPHONY No. 8 IN B MINOR, Op. 47 (1869–71) 26'08

⑤	I. <i>Allegro molto e con fuoco</i>	7'35
⑥	II. <i>Allegro moderato</i>	5'06
⑦	III. <i>Andantino</i>	6'35
⑧	IV. <i>Finale. Allegro non troppo e marcato</i>	6'07

STOCKHOLM SINFONIETTA

NEEME JÄRVI conductor

SYMPHONY No. 2 IN E MAJOR, Op. 10 (1843)		25'28
[1]	I. <i>Andantino quasi allegretto</i>	7'06
[2]	II. <i>Andante con moto</i>	6'02
[3]	III. <i>Scherzo. Molto allegro</i>	3'43
[4]	IV. <i>Finale. Allegro energico</i>	8'19
SYMPHONY No. 7 IN F MAJOR, Op. 45 (1864–65)		30'37
[5]	I. <i>Allegro risoluto</i>	10'03
[6]	II. <i>Andante</i>	8'15
[7]	III. <i>Scherzo. Allegro vivace</i>	4'10
[8]	IV. <i>Finale. Allegro vivace</i>	7'50

STOCKHOLM SINFONIETTA
NEEME JÄRVI conductor

	SYMPHONY No. 3 IN A MINOR, Op. 15 (1847)	26'50
[1]	I. <i>Presto</i>	6'54
[2]	II. <i>Andante sostenuto</i>	5'43
[3]	III. <i>Allegretto, assai moderato</i>	5'49
[4]	IV. Finale. <i>Allegro molto e con fuoco</i>	7'56
	SYMPHONY No. 4 IN B FLAT MAJOR, Op. 20 (1850)	20'33
[5]	I. <i>Andantino – Allegro vivace e grazioso</i>	7'08
[6]	II. <i>Andante con moto</i>	5'25
[7]	III. Scherzo. <i>Allegro, ma non troppo e tranquillamente</i>	2'46
[8]	IV. Finale. <i>Allegro molto vivace</i>	4'51

STOCKHOLM SINFONIETTA
NEEME JÄRVI *conductor*

SYMPHONY No. 5 IN D MINOR, Op. 25 (1852)

[1]	<i>I. Allegro con fuoco</i>	25'46
[2]	<i>II. Andante sostenuto</i>	8'00
[3]	<i>III. Scherzo. Allegro molto vivace</i>	6'01
[4]	<i>IV. Finale. Andante con moto – Allegro vivace</i>	4'13

ROLAND PÖNTINEN *piano***SYMPHONY No. 6 IN G MINOR, Op. 32 (1856–57)**

[5]	<i>I. Andantino – Allegro molto vivace</i>	24'02
[6]	<i>II. Andante sostenuto</i>	6'02
[7]	<i>III. Allegro moderato ed energico</i>	5'17
[8]	<i>IV. Finale. Andantino quasi allegretto – Allegro vivace e animato</i>	4'53

STOCKHOLM SINFONIETTA**NEEME JÄRVI conductor****VIOLIN CONCERTO IN D MINOR, Op. 56 (1880)**

[9]	<i>I. Allegro con fuoco</i>	27'25
[10]	<i>II. Romanze. Andantino espressivo</i>	11'49
[11]	<i>III. Rondo scherzando. Allegro, ma non troppo</i>	7'42

ANTON KONTRA *violin***MÅLÖ SYMPHONY ORCHESTRA****PAAVO JÄRVI conductor**

KORSFARERNE (THE CRUSADERS), Op. 50 (1865–66)
 (Dramatic Poem by Carl Andersen)

I. I ØRKENEN (IN THE DESERT)

①	Chorus of Pilgrims and Women from the Crusaders' Ranks
<i>Hedt bølger sandet, gult som flammer...</i>	16'47
5'27
②	Scene (Peter Eremit, Rinaldo)
<i>Snart vort øje skuer målet...</i>	2'12
③	Crusaders' Song (Rinaldo, chorus, Peter Eremit)
<i>Strål høje sol, strål på mit sværd med lyst!...</i>	5'42
④	Prayer (Peter Eremit, chorus)
<i>Herre, fra det fjerne drog din skare hid...</i>	3'27

II. ARMIDA

⑤	Spirits of Darkness Dance upon the Desert Sand (chorus)
<i>Nu snor natten sig mørk om den dødstille ørk...</i>	23'04
3'35
⑥	Recitative and Aria (Armida)
<i>De slumre trygt i nattens svale fred...</i>	4'21
⑦	The Sirens' Song of Temptation (chorus, Rinaldo)
<i>Jeg dukker mit bryst, jeg dukker min kind...</i>	5'58
⑧	Scene (Armida, Rinaldo, Sirens, Pilgrims and Crusaders)
<i>Vågn op, Rinaldo, af din slummer!...</i>	9'00

	III. MOD JERUSALEM (TOWARDS JERUSALEM)	18'33
9	Chorus of Crusaders. Morning <i>Alt breder sig den lyse sky...</i>	3'32
10	Aria (Rinaldo) <i>'Med hellig hu, til målet nu!'</i> ...	3'34
11	Pilgrims' march (Chorus, Rinaldo) <i>Fremad, fremad, frem nu min mødige fod...</i>	3'35
12	Final Scene (Peter Eremit, chorus, Rinaldo) <i>Løft højt dit hoved, korsmand, stands!...</i>	7'52

KURT WESTI *tenor (Rinaldo)*

MARIANNE RØRHOLM *mezzo-soprano (Armida)*

ULRIK COLD *bass (Peter Eremit)*

CANZONE-KORET · DA CAMERA · KOR 72

MUSIKSTUDERENDES KAMMERKOR

AARHUS SYMPHONY ORCHESTRA

FRANS RASMUSSEN *conductor*

‘Yester day we held the first rehearsal of your symphony in C minor, and although we are not personally acquainted, I cannot resist the urge to write to you and let you know what an extraordinary pleasure you have given me through your splendid composition... Not for a long time has a musical work made a more lively and beautiful impression on me.’

This passage comes from a letter sent by Felix Mendelssohn Bartholdy on 13th January 1843 from Leipzig to the young Danish composer **Niels W. Gade** in Copenhagen. The letter must have pleased Gade enormously, as he had been unable to secure a performance by the Copenhagen Music Society for his *Symphony No. 1 in C minor*, composed between October 1841 and the autumn of 1842. He had thus sent the score to Leipzig in the hope of a performance by the Gewandhaus Orchestra and Mendelssohn – possibly in response to a tacit invitation from Mendelssohn, who had some knowledge of Gade’s opus 1, the overture *Echoes of Ossian*. This work had won Gade the first prize in a competition – arranged in 1840 by precisely the Copenhagen Music Society – in which Mendelssohn were to have been one of the judges, but at a late stage declined to participate.

In Gade’s answer not only his joy, but also his almost subservient admiration for Mendelssohn is evident: ‘I have read your letter with an extraordinary joy, a sincere and fervent gratitude, and a profound admiration: joy at having pleased a Master, gratitude for the rare kindness with which that Master writes to an unknown novice, and admiration for a man who is as great a human being as he is an artist.’

Mendelssohn took the time to thoroughly study the score and gave the symphony its first performance on 2nd March 1843. The very next day he wrote to Gade: ‘Last night you won the lasting friendship of the entire music-loving audience in Leipzig. From now on, nobody will mention your name and your works except with the most sincere respect and love, and all of your future works

will be received with open arms, rehearsed immediately with the greatest care, and greeted with joy by all music-lovers here.'

The symphony, which is dedicated to Mendelssohn, bears as its subtitle 'On the fair plains of Sjølund', the title of a song which Gade had composed in 1838 to a poem by B. S. Ingemann, and which still holds a place in the repertoire of Danish songs. Gade used its melody in the first and the last movement of the symphony. From the sombre minor-key introduction from the strings in *pianissimo*, the theme is in true Romantic manner brought through battle to glorious victory in the blazing C major coda, *fortissimo* and *tutti*.

The reception was overwhelming, and in September of the same year, 1843, with a grant from an official Danish foundation, the 26-year-old Gade was able to leave for Leipzig. Among his effects was a new, almost completed symphony, which his revered Mendelssohn praised extravagantly: 'He was so pleased with it that he advised me not to do anything except to write', Gade informed his apprehensive parents back in Copenhagen. But whether he wanted to or not, his financial circumstances would not permit him only to compose. On 26th October Gade made his first major appearance as a conductor, performing his *First Symphony* with the Gewandhaus Orchestra. 'They say that I am a splendid conductor!' he wrote home. And on 18th January 1844 he conducted the première of his *Symphony No. 2 in E major*, which Schumann had already declared to be softer and more mellow than the *First*, with reminiscences of the beautiful beech forests of Denmark. Once more the spoiled Leipzig audience received the music of the young Dane favourably: 'It was superbly played and pleased the audience greatly. You may imagine that I am feeling very well after such a successful battle, living in joy and bliss here in my second home.'

The symphony was accepted for immediate publication by Breitkopf & Härtel and, unsurprisingly, Gade dedicated it to the orchestra. Meanwhile, in Copen-

hagen, the Music Society had given a performance of the *First Symphony*, and in November 1844 the E major symphony was also played, conducted by Franz Glæser. Remarkably, Gade himself never conducted this symphony in Copenhagen during his later, 40-year-long direction of the Music Society.

Gade's *Third* and *Fourth Symphonies* were written shortly before and after a decisive turning point in his life, namely the outbreak of war between Denmark and Germany in 1848. He now had to return to Denmark from Leipzig, where he had held the important position of director of the famous Gewandhaus concerts. He had succeeded Mendelssohn on this post after the latter's untimely death in 1847, and had probably been intending to stay some years longer in the musical Mecca of central Europe. Indeed he had even declined the recent offer of a conducting post in Stockholm when the war forced him to choose sides.

From 1848 until the end of his life Gade would remain in Copenhagen. In the spring of 1853 he did agree to conduct the second half of the Gewandhaus concert season, but after that he only made short trips abroad. In Copenhagen he initially channelled his musical activity into the Music Society, becoming a member of its Committee in 1849, and its conductor the following year – a post he held until his death.

Gade himself conducted the première of his *Symphony No. 3 in A minor* at a Gewandhaus subscription concert on 9th December 1847. It was favourably received and, like its predecessors, became part of the orchestra's repertoire. By the end of the century it had been performed fourteen times in Leipzig, exactly twice the number of performances that the Music Society in Copenhagen had managed to give it. Typically enough, it even received a second performance in Leipzig before the Copenhagen audience had a chance to hear it, on 28th March 1849, performed by the Music Society under Franz Glæser. They would have to wait another six years for an opportunity to hear it conducted by the composer.

The symphony, which was published by Breitkopf & Härtel in 1848, is dedicated to one of Gade's best Danish friends, the slightly older actor N. P. Nielsen. Work on the piece had not gone altogether smoothly: Gade scrapped no less than two finished attempts at a first movement before finally composing the final version in the autumn of 1847. By then he had been working on the rest of the symphony for almost a year. No wonder, therefore, that Gade was relieved by the warm reception that the work received.

'I have won another battle, another victory. Dear Parents, join me in thanking God for all the kindness that he shows me: I am happy as few others, for sure, and with confidence and faith I can look towards the future', he wrote home to Copenhagen. Posterity has judged this symphony to be among Gade's weakest, with an overpowering Mendelssohnian influence, but the *Allgemeine musikalische Zeitung* was of a different opinion when reviewing the first performance: 'The symphony is consistently important and independent and is reminiscent neither of those by any other composer, nor of Gade's two earlier symphonies.'

The *Symphony No. 4 in B flat major* was the first by Gade to receive its première in Denmark. Conducted by the composer, it was first performed on 16th November 1850 by the newly formed orchestra of the Music Society. The symphony was published by Fr. Kistner in Leipzig in 1851, and performed at a Gewandhaus concert the same year. It was among the works Gade conducted during his spell in Leipzig in the spring of 1853, and he would also conduct performances in Hamburg, Düsseldorf, Cologne and Amsterdam.

'The highlight was a new symphony by N. W. Gade, a masterly composition, which in terms of formal perfection may even surpass his earlier works of this kind', wrote the critic of the Danish newspaper *Flyve-Posten* after the first performance by the Music Society. Ever since, the B flat major symphony has often been described as the masterpiece among Gade's symphonies, and its popularity

during the 19th century is further demonstrated by the fact that, by 1885, it had been played no less than eighteen times at Gewandhaus concerts.

How Gade was regarded in Germany at this crucial point in his career, when he was liberating himself from the strong influences of Leipzig, can be surmised by reading an appreciation of him published in the journal *Deutsche Rundschau* and written by the music historian Philipp Spitta (1841–94, mainly known today for his great Bach biography): ‘The Leipzig influence is most evident in the *Third Symphony*, both to the work’s benefit and to its detriment... It is obvious that Gade’s development had to undergo a crisis in this respect. How he weathered this, the *Fourth Symphony* shows us: here the composer is fully himself again, but now also has learned to exploit the advantages of a unified musical form.’

In 1851 Gade was appointed organist of the Garnisons Kirke (Garrison Church) in Copenhagen, and shortly afterwards he was made Knight of the Order of the Dannebrog for his musical merits. He seems to have felt that he was now sufficiently established to consider marriage. Nevertheless it cannot have been completely without trepidation that the 35-year-old Gade approached his fellow composer J. P. E. Hartmann, twelve years his senior, to ask for the hand of his daughter Sophie, only 21 years of age. It was not only a question of age difference, but also of a discrepancy in social standing: Gade, the son of a carpenter turned luthier, came from a long line of craftsmen, while Hartmann belonged to an old, established family of musicians. Hartmann had enjoyed a sheltered childhood – one of his playmates had been the later King Frederik VII – and studied law, and was thus not only a musician but also an academic.

Hartmann, who had known Gade for several years, gave his approval, however, and on 27th April 1852 the wedding took place at Garnisons Kirke. As his engagement gift Gade had presented the young and lively Sophie with his *Spring Fantasy* for four solo voices, piano and orchestra, and his wedding gift was an-

other work that involved piano and orchestra, namely his *Symphony No. 5 in D minor*. It was premièred by the Music Society under Gade's direction on 11th December 1852, and shortly afterward the married couple left for Leipzig, where Gade had agreed again to conduct the Gewandhaus concerts, albeit only for the remaining half of the season.

During this period, Sophie wrote a series of letters to her father. On 4th March 1853 she included the following description of the previous night's concert: 'The second half consisted of a certain symphony in D minor, No. 5, by a certain Mr Gade. You can imagine the dropping of jaws in the audience, as the programme had made no mention of a piano. During the first movement they were still somewhat bewildered, but the second created a great impression, and by then they had realized that this was probably acceptable after all, and were very pleased.'

The printed programme does not mention the name of the pianist, and neither does Sophie's letter. Credible possibilities, however, would be either Gade's successor as the Gewandhaus conductor (and the dedicatee of the symphony), Julius Rietz, or the young composer, pianist and conductor Hans von Bülow, who was staying in Leipzig at the time and belonged to Gade's circle of friends.

On 20th May 1853 Sophie gave birth to twins. The boy was named Felix as a token of Gade's profound admiration for Mendelssohn, and the girl Emma after her grandmother. Less than a month later Sophie died, however, and Gade's creative impulse almost dried up. He suffered what might be termed a crisis, out of which he found his way by composing his *Symphony No. 6 in G minor*, written between October 1856 and March 1857. He had previously adhered to the principle that every fifth work in his opus list should be a symphony, but with this, his most poignant orchestral work, which not only begins but also ends in the minor, he broke his own rule. Gade premièred the symphony with the Music Society on 17th March – and the following autumn he remarried!

Like the first three of Gade's symphonies, his *Symphony No. 7 in F major* was first performed in Leipzig. It was not, however, the composer himself who conducted the Gewandhaus concert on 2nd March 1865, but Carl Reinecke. A possible reason for this may be that Gade hardly could appear on stage in Germany so shortly after Denmark's humiliating defeat in the war of 1864. The symphony was mostly written in August/September 1864, although the scherzo would be completed in February the next year. In a letter to his sister-in-law, Gade described it as 'a fresh and lively symphony. And indeed it has nothing to do with stories of war or peace, and even less with politics.' The first Danish performance took place on 9th March at the Music Society and with Gade on the rostrum. The same year Breitkopf & Härtel published the work, along with a dedication to the Dutch Society for the Advancement of Music, of which Gade had been made an honorary member. By now, his fame was well established all over Europe.

Gade's *Symphony No. 8 in B minor* – his last work in this genre – is, like his *First Symphony*, in a minor key, leading towards a climax in the major. Other comparisons have also been made between the two works. For instance Gade's biographer, the Danish writer William Behrend, has written: 'There is in the symphony a renewed youthful force, an energy and enthusiasm which results in a Nordic sound. On the surface this might arise from the fact that the symphony is Gade's gesture of thanks for being admitted into the Swedish Academy of Music, but it emerges very directly, almost like in his early symphony in C minor, although, in this particular form, it had almost disappeared from Gade's music.'

The B minor symphony was composed during the winter of 1869–70. Gade completed work on the orchestration in October 1871 and conducted the première himself at the Music Society on 7th December the same year. He remained highly active as a composer after the *Eighth*, but he wrote no more symphonies.

He is said to have stated that ‘there is but one ninth symphony!’

Gade’s training was neither as composer or conductor, but as an instrumentalist. When he was just seventeen he held a position at the Royal Danish Theatre, having made his début as a violinist the previous year. We thus find a number of works for his own instrument in his work list, including the *Violin Concerto in D minor* from 1880. At that stage Gade was no longer playing as a soloist, but he knew someone who did – the German virtuoso Joseph Joachim, who had recently premièred Brahms’s violin concerto. Upon receiving the score, Joachim expressed great joy, giving the first performance of the work with his orchestral class at the Hochschule für Musik in Berlin on 15th February 1881.

The involvement of such a distinguished soloist was immediately rewarded with a review in the journal *Signale für die musikalische Welt*: ‘Unlike many other recent works in this genre, Gade’s new concerto is written very much with the instrument and its technique in mind, and is on the whole beautiful of form and sound and noble in its attitude. The most attractive movement is the *Andante*, the most substantial the finale.’

Within a year a number of German orchestras performed the new concerto – not with Joachim as soloist, however, but with Rudolph Heckmann. In Denmark the concerto was first performed at the Music Society on 30th November 1882. The soloist was Anton Svendsen, and Gade conducted. In a letter to the composer, Joachim had written: ‘Violinists will be grateful to you for having enriched their repertoire.’ Maybe he really meant it, or maybe he was trying to please an old friend. In any case, neither Danish nor international audiences have shown an enthusiasm as spontaneous as that of Joachim’s.

One speciality of Gade’s was the choral cantata genre, which occupied him more or less without interruption after his return to Denmark and to the Music Society in Copenhagen, which had at its disposal not only a professional orch-

estra but also a large and quite respectable amateur choir. These cantatas (which he called ‘choral pieces’) were almost without exception settings of Danish texts, but were in many cases published in German translations and received quite numerous performances on the continent. For instance, within a year of its première *Korsfarerne* (*The Crusaders*) had been performed in Braunschweig, Vienna, Königsberg, Elberfeld, Breslau, Leipzig and Aachen. It would later reach even further afield – including New York and Buenos Aires – and Gade himself contributed to its success by conducting performances in Amsterdam, Cologne and Birmingham.

As a composer of cantatas, Gade had a number of strengths, such as knowing how to compose an attractive-sounding and striking choral score without making it impossibly difficult for amateur singers. He was furthermore skilled at writing well-formed, expressive solo parts that gave the necessary dramatic impact to the plot. Unfortunately he also had the weakness of preferring authors without the kind of strong personality that could have induced them to oppose him if or when he felt the need to change their text in one way or the other. He therefore chose his librettists not from the ranks of the leading writers of the day but from his circle of friends and even relatives with a certain literary talent; at times they did not even want to sign their work.

Carl Andersen (1828–83) had an administrative career in the field of museums, and held a position at the Royal Collection at Rosenborg Castle. He was distantly related to Gade and would, after *The Crusaders*, become one of his regular providers of texts. Andersen had stumbled upon the idea for *The Crusaders* by reading Torquato Tasso’s epic poem *Gerusalemme liberata* from c. 1576, which had just appeared in a Danish translation.

The tale of the crusader Rinaldo, who withstands the sensual allure of the witch Armida, had inspired many composers before Gade, including Handel and

Rossini. There is, however, no reason to believe that Andersen and Gade was familiar with these forerunners, and most probably they were also unaware of the fact that Brahms had an almost finished choral cantata on the same subject lying around, and that he would be completing it more or less at the same time as Gade was composing his work.

The concepts that we encounter in *The Crusaders* had furthermore occupied Richard Wagner in the opera *Tannhäuser*, and would later also be reflected in his *Parsifal*. *Tannhäuser* had in fact been in the repertoire of the Music Society, insofar that in 1862 (and again in 1865) Gade had conducted the great choral scene from the beginning of the second act: the guests' arrival at the feast in Wartburg. As might be expected, comparisons with Wagner also appeared in contemporary reviews of *The Crusaders*. After a performance in Augsburg in 1873 the correspondent of the *Allgemeine musikalische Zeitung* wrote:

'As regards the musical content, *The Crusaders* is no less important than the same master's ballad *Elverskud*, and has in addition a greater variety of moods. On the whole it also avoids the gentleness, not to say wimpishness of expression, that of course is one of the charms of Gade, but which one also often feels is applied too liberally. In the first and the third parts the choral movements dominate, both in terms of length and contents. Of these the atmospheric desert chorus, the fiery *Crusaders' Song*, the *Prayer* – which stands comparison with the finest works by Mendelssohn – and the heartfelt, and profoundly moving *Pilgrims' March*, in particular, deserve to be performed. The solo parts offer the singers some less grateful but still attractive moments: they move between recitative and aria in a kind of arioso, a form to whose development Schumann has contributed so greatly. In the second part we enter the magic realm of Armida, and here Gade has found orchestral colours radiant enough, melodies sweet enough and harmonies so spellbinding that the pen of Richard Wagner seems to have been outdone. (!?)'

That the reviewer qualifies this last statement with a cautious question mark is understandable but, by and large, this is a judgment that many listeners in our own day may share.

© Knud Ketting 1986–2009

Roland Pöntinen, piano, made his début in 1981 and has since then performed all over the world, collaborating with such eminent conductors as Myung-Whun Chung, Paavo Järvi, Esa-Pekka Salonen, Evgeny Svetlanov and David Zinman. Career highlights include appearances with the Los Angeles Philharmonic at the Hollywood Bowl, and performances at the BBC Proms. His more than 60 recordings on BIS include a much-acclaimed Szymanowski recital and *Pianorama*, a programme of piano works used in films by directors such as Ingmar Bergman, Stanley Kubrick and Federico Fellini.

Born in Hungary, the violinist **Anton Kontra** studied with Ede Zathureczky at the Liszt Academy in Budapest. A prizewinner at the Leipzig Bach Competition and the Wieniawski Competition, he arrived in Denmark in 1965, and was for 24 years the charismatic leader of the Sjælland Symphony Orchestra. In 1973 he formed the Kontra Quartet, recording a number of discs including the quartets by Niels W. Gade and Carl Nielsen for BIS. In 1988 Anton Kontra became leader of the Malmö Symphony Orchestra, with which he made the present recording.

Marianne Rørholm, mezzo-soprano, received her diploma from the Royal Danish Opera Academy in Copenhagen in 1984. Since her stage début at the Royal Danish Theatre in 1983, her career has taken her to prestigious opera houses around the world, as well as to festivals including Glyndebourne and Aix-en-

Provence. Marianne Rørholm also appears on a number of recordings with conductors such as Giuseppe Sinopoli, Kurt Masur and René Jacobs.

The tenor **Kurt Westi** began his training as a violinist but soon switched to singing, graduating from the Royal Danish Academy of Music. Making his début in 1961, he went on to a number of engagements at opera houses in Germany and Scandinavia, as well as appearances with companies in the UK, Italy and Spain. He had recently made a successful return to Denmark and the Royal Theatre in Copenhagen when he unexpectedly died in 1996.

Ulrik Cold, bass-baritone, made his first public appearance as a singer in 1962. He achieved great international fame in 1972 when he appeared as Sarastro in Ingmar Bergman's filmed production of *The Magic Flute*. He has performed all over Europe and in the USA and has worked in a variety of genres: opera, operetta, musicals, oratorio, lieder, cabaret and plays. During the period 1975–77 he was also artistic director of the Royal Theatre in Copenhagen.

Neeme Järvi was born in Tallinn, Estonia, and graduated from the Leningrad Conservatory in 1960. He co-founded the Estonian Radio Chamber Orchestra and was appointed principal conductor of the Estonian Radio Symphony Orchestra in 1963. Since emigrating to the USA in 1980, Neeme Järvi has been one of the world's most sought-after conductors. 1982 saw the beginning of his close relationship with the Gothenburg Symphony Orchestra. He stepped down as principal conductor in 2004 but remains the orchestra's principal conductor emeritus. One of the world's most recorded conductors, Neeme Järvi is represented on more than sixty BIS CDs. His many accolades and awards include an honorary doctorate from the Music Academy of Estonia in Tallinn and the Order of

the National Coat of Arms from the President of the Republic of Estonia. Neeme Järvi is also a member of the Royal Swedish Academy of Music, and in 1990 he received the Swedish title of Knight Commander of the North Star.

Grammy-award winning **Paavo Järvi** was born in Tallinn, Estonia, where he studied percussion and conducting. Moving to the USA in 1980 he continued his studies at the Curtis Institute of Music and at the Los Angeles Philharmonic Institute. He became music director of the Cincinnati Symphony Orchestra in 2001 and has been the artistic director of the Deutsche Kammerphilharmonie Bremen since 2004. Paavo Järvi has championed many works by Estonian composers including Arvo Pärt and Lepo Sumera, whose six symphonies he has recorded for BIS.

Frans Rasmussen was educated at the Royal Danish Academy of Music. In 1986 he was appointed assistant professor at the Academy and in the period 1980–86 he was chorus master at the Royal Opera. From 1994 until 1999 he was artistic director of the Queen's Royal Guard. He has conducted extensively in Denmark and Scandinavia throughout his career, and his repertoire is wide-ranging, with particular emphasis on Danish national romantic music and contemporary music.

For information about the orchestras appearing on these recordings, please visit the following websites:

Stockholm Sinfonietta www.sinfonietta.se

Malmö Symphony Orchestra www.mso.se

Aarhus Symphony Orchestra www.aarhussymfoni.dk

”Vi har i går afholdt den første prøve på Deres symfoni i c-mol, og skønt jeg slet ikke kender Dem personligt, kan jeg dog ikke modstå ønsket om at skrive Dem til for at sige Dem, hvor overordentlig en glæde, De har gjort mig ved Deres fortræffelige værk... I lang tid har ikke noget musikstykke gjort et livligere, skønnere indtryk på mig.”

Sådan står der bl.a. i det brev, som Felix Mendelssohn Bartholdy d. 13. januar 1843 sendte fra Leipzig til den ganske unge danske komponist **Niels W. Gade** i København. Brevet må have glædet Gade overordentligt, for denne hans første symfoni, som han havde komponeret fra oktober 1841 til engang i efteråret 1842 var det ikke lykkedes ham at få antaget til opførelse i Musikforeningen i København. Han sendte da partituret til Leipzig med henblik på en mulig opførelse med Gewandhaus-orkestret og Mendelssohn, formentlig som reaktion på en indirekte opfordring fra Mendelssohn, som havde hørt om Gades opus 1, ouverture *Gjenklang af Ossian*. Med denne ouverture havde Gade i 1840 vundet en konkurrence (udsavnet netop af Musikforeningen i København), hvor Mendelssohn skulle have været dommer, men i sidste øjeblik sendte afbud.

Af Gades svarbrev fremgår ikke blot hans glæde, men også hans næsten næsegruse beundring for Mendelssohn: ”Med hvilken overordentlig glæde, med hvilken inderlig, levende taknemmelighed, med hvilken dybfølt beundring har jeg ikke læst Deres dyrebare brev. Glæde over den lykke at have tilfredsstillet en mester, taknemmelighed over den sjeldne godhed, denne mester har udvist ved at skrive til en ganske ubekendt yngling, og beundring for den mand, der er lige stor som menneske og som kunstner”, skrev han blandt andet.

Mendelssohn tog sig tid til en virkelig grundig indstudering og bragte d. 2. marts symfonien til uropførelse. Allerede dagen efter skrev han til Gade: ”I går aften fik De hele det Leipziger-publikum, der virkelig elsker musik, til ven for bestandig. Ingen vil fra nu af nævne Deres navn eller tale om Deres værk ander-

ledes end med den hjerteligste højagtelse. Og ethvert fremtidigt arbejde af Dem vil blive modtaget med åbne arme, øjeblikkelig blive studeret med den yderste omhu og med glæde hilses af alle musikvenner her.”

Symfonien, som er tilegnet Mendelssohn, bærer som tilnavn titlen på den sang, *På Sjølunds fagre sletter*, som Gade i 1838 havde komponeret til en tekst af B. S. Ingemann, og som stadig lever i det folkelige danske sangrepertoire. Melodien brugte Gade i såvel første som sidste sats af symfonien. Fra den dystre mol-inledning i *pianissimo*-strygere føres temaet på ægte romantisk vis gennem kamp til sejr i den afsluttende kodas gloriøse *fortissimo-tutti* i lysende C-dur.

Modtagelsen var overstrømmende, og i september samme år kunne den da 26-årige Gade med understøttelse fra fonden Ad Usus Publicos drage til Leipzig. Med sig i kufferten havde han en ny, næsten færdig symfoni i E-dur, som hans idol Mendelssohn roste i høje toner: ”Han var saa fornøjet med den, at han raa-dede mig ikke at gjøre andet end at skrive”, berettede Gade hjem til de undrende forældre i København. Men om han ville eller ej – økonomien tillod ham ikke kun at komponere. Den 26. oktober fremtrådte Gade for første gang som dirigent i en større sammenhæng. Med Gewandhaus-orkestret fremførte han sin *første symfoni* – ”Man siger, jeg er en prægtig Dirigent!”, skrev han hjem. Og den 18. januar dirigerede han så uropførelsen af den *anden symfoni*, om hvilken Schumann allerede forinden havde utalt, at den var blødere og sagtere end den første, med ”mindelser om Danmarks yndige bøgeskove”. Igen tog det forvante Leipziger-publikum smukt imod den unge danskers musik: ”Den blev spillet ypperligt og gjorde megen Lykke i Publicum. I kan vel tænke, at jeg befinder mig godt, efter et saadant veloverstaet Slag, og lever i Fryd og Gammens, her i mit andet Hjem.”

Det kan ikke undre, at Gade tilegnede orkestret den nye symfoni, som Breitkopf & Härtel antog til hurtig udgivelse. Hjemme i København havde Musik-

foreningen i mellemtíden fået spillet den *første symfoni*, og i november 1844 fremførtes også E-dur symfonien under Franz Glæsers ledelse. Men mærkeligt nok dirigerede Gade aldrig selv denne symfoni i København under sit senere, 40-årige lederskab af Musikforeningen.

Niels W. Gades *tredie* og *fjerde symfoni* er skrevet kort før og ikke længe efter et afgørende vendepunkt i hans liv, nemlig krigsudbruddet 1848, hvor han måtte vende hjem til Danmark fra Leipzig, hvor han indtog den betydende stilling som leder af de berømte Gewandhaus-koncerter. Han havde overtaget stillingen ved Mendelssohns alt for tidlige død i 1847 og var vel indstillet på at skulle tilbringe endnu nogle år i dette Mellemeuropas musikalske Mekka, havde sågar sagt nej til at overtage Johan Fredrik Berwalds kapelmesterpost i Stockholm, da krigen mellem Tyskland og Danmark tvang ham til at vælge side.

Fra 1848 og resten af sit liv boede Gade i København. Dog påtog han sig at dirigere sidste halvdel af Gewandhaus-sæsonen 1852–53, men derefter blev det kun til kortere udenlandsrejsner. I København koncentrerede han i første omgang sin musikalske virksomhed omkring Musikforeningen. Han blev medlem af foreningens administration i 1849, og det følgende år blev han foreningens dirigent, en post han beholdt til sin død.

Gade dirigerede selv uropførelsen af den *tredie symfoni* ved en af Gewandhaus-orkestrets abonnementskoncerter den 9. december 1847. Den blev godt modtaget og indgik i orkestrets repertoire på linje med de andre tidlige Gade-symfonier. Frem til århundredeskiftet blev den opført i alt 14 gange i Leipzig, hvilket er præcis det dobbelte af, hvad Musikforeningen i Kobenhavn nåede at præstere. Man nåede karakteristisk nok også at genopføre den nye symfoni i Leipzig, inden københavnerne fik den at høre i Musikforeningen under Franz Glæsers taktstok den 28. marts 1849. Og københavnerne måtte vente yderligere seks år på at høre komponisten selv dirigere værket.

Symfonien, der blev udgivet af Breitkopf & Härtel i 1848, er tilegnet en af Gades allerbedste danske venner, den noget ældre skuespiller N. P. Nielsen. Skabelsesprocessen havde ikke været uden problemer: Gade forkastede hele to færdig-skrevne førstesatser, inden han i efteråret 1847 komponerede den nuværende. Da havde han haft den øvrige del af symfonien under arbejde i det meste af et år. Intet under da, at Gade var lettet over den gode modtagelse værket fik:

"Jeg har vundet et nyt Slag, en ny Seier. Kjærreste Forældre, tak Gud med mig for al den Godhed, han lader mig vederfares: jeg er saa lykkelig som vistnok kun faa, og med Fortrøstning og Tillid kan jeg see Fremtiden i møde...", skrev han hjem til København. Eftertiden har bedømt denne symfoni som en af Gades svageste med en overvældende påvirkning fra Mendelssohn. Men *Allgemeine musikalische Zeitung* var af en anden mening, da den bedømte uropførelsen: "Symfonien er betydelig og selvstændig hele vejen igennem og minder hverken om noget, skrevet af en anden komponist, eller om Gades to tidligere symfonier."

Den *fjerde symfoni* blev den første af Gades symfonier, der fik sin uropførelse i Danmark. Den blev under komponistens direktion spillet for første gang den 16. november 1850 af Musikforeningens nydannede symfoniorkester. Symfonien blev udgivet af Fr. Kistner i Leipzig i 1851 og blev samme år opført ved Gewandhaus-koncerterne. Den var også blandt de værker, som Gade dirigerede ved det tidligere omtalte engagement i Leipzig i foråret 1853, og han stod siden i spidsen for opførelser i bl.a. Hamburg, Düsseldorf, Køln og Amsterdam.

"Glanspunktet var en ny Symphonie af N. W. Gade, en genial Composition, der med Hensyn til Formens Fuldendthed maaske endnu overgaaer hans tidligere Arbeider i denne Retning", skrev *Flyve-Posten* efter uropførelsen i Musikforeningen. Siden er B-dur symfonien ofte blevet karakteriseret som mesterværket blandt Gades symfonier, og dens popularitet i det 19. århundrede understreges yderligere af det faktum, at den er blevet spillet ikke mindre end 18 gange ved

Gewandhaus-koncerterne frem til 1885.

Hvorledes man fra tysk side betragtede Gade i dette afgørende moment i hans karriere, hvor han frigjorde sig fra de stærke påvirkninger i Leipzig, kan vi finde udtrykt hos musikhistorikeren Philipp Spitta (1841–94), i dag først og fremmest husket for sin store Bach-biografi. Han skrev i sin mindeartikel om Gade i tidskriftet *Deutsche Rundschau* blandt andet: "Leipziger-indflydelsen gør sig stærkest gældende i den *tredie symfoni*, og det både til og ikke til dens fordel... Det er åbenbart, at Gades udvikling her havde en krise at gennemgå. Hvorledes han overstod denne, belerer den *fjerde symfoni* os om: i den er komponisten atter sig selv, men drager nu tillige fordel af at have lært at benytte en musikalsk mere sluttet form!"

I 1851 blev Gade ansat som organist ved Garnisons Kirke i København, og kort efter blev han udnævnt til Ridder af Dannebrog for sine musikalske fortjenester. Dermed følte han åbenbart, at han nu havde så stærkt et rygstød i tilværelsen, at han kunne begive sig på frierfødder. Alligevel har det næppe været uden bæven den 35-årige Gade opsøgte sin 12 år ældre komponistkollega J. P. E. Hartmann for at anmode om den kun 21-årige Sophie Hartmanns hand. Der var nemlig mellem de to komponister ikke kun aldersforskellen, men også en standsforskel: Gade var som søn af en snedker (der efterhanden slog sig på at bygge instrumenter) af håndværkerslægt, mens Hartmann var af en gammel, etableret musikslægt og efter en tryg barndom, hvor den senere kong Frederik VII var blandt hans legekammerater, uddannet som jurist, altså akademiker foruden at være musiker.

Hartmann, som havde kendt Gade i adskillige år, gav imidlertid sit ja, og den 27. april 1852 stod brylluppet i Garnisons Kirke. I forlovelsesgave havde Gade givet den unge, kække Sophie sin *Forårsfantasi* for fire solostemmer, klaver og orkester, og morgengaven blev også et værk, der involverede klaver og orkester,

nemlig den *femte symfoni* i d-mol. Den blev uropført under Gades ledelse i Musikforeningen den 11. december, og kort efter tog Gade og hans Sophie til Leipzig, hvor han havde påtaget sig atter at dirigere Gewandhaus-koncerterne, dog kun for en halv sæson.

Sophie skrev i denne periode en lang række breve hjem til sin far. Den 4. marts kunne hun bl.a. berette følgende om koncerten den foregående aften: "Anden Del bestod af en vis Symphoni i D-Moll Nr. 5 af en vis Hr. Gade. Du kan tro, at Folk gjorde store Øine, der stod nemlig ikke paa Placaten om Claver. I den første Sats var de endnu lidt confuse i Hovedet, den anden derimod gjorde megen Virkning, saa fik de da Øinene op for, at det dog nok kunne gaa an, og var meget fornøjede."

Det fremgår som sagt ikke af koncertens trykte program, hvem der spillede klaver-stemmen, og heller ikke af Sophies brev. Men det er nærliggende at gætte på enten Gades efterfølger som Gewandhaus-kapelmeester, Julius Rietz, hvem symfonien blev tilegnet, eller den unge komponerende pianist og dirigent Hans von Bülow, som var i Leipzig på dette tidspunkt og tilhørte Gades omgangskreds.

Den 20. maj 1855 fødte Sophie tvillinger. Drengen blev døbt Felix efter den højt beundrede Mendelssohn og pige Emma efter sin mormor. Men mindre end en måned efter fødslen døde Sophie, og Gades kompositoriske åre tørrede næsten ud. Man tør næsten tale om en krise, som han skrev sig ud af med den *sjette symfoni* i g-mol, komponeret mellem oktober 1856 og marts 1857. Indtil da havde han stædig holdt fast ved, at hvert femte opus var en symfoni: men med dette sit mest patetiske orkester-værk, der ikke kun begynder, men også slutter i mol, brød han sin egen "regel". Gade uropførte symfonien i Musikforeningen den 17. marts. Og samme efterår giftede han sig påny!

I lighed med Gades tre første symfonier blev også den *syvende symfoni* uropført i Leipzig. Det var dog ikke komponisten selv, der dirigerede ved Gewandhaus-

konerten den 2. marts 1865, men derimod Carl Reinecke. Måske skal forklaringen søges i, at Gade dårligt kunne optræde i Tyskland så kort efter Danmarks forsmædelige nederlag i krigen 1864. Symfonien er skrevet i august og september 1864, idet dog scherzoen først er afsluttet i februar 1865. I et brev til sin svigerinde beskriver Gade den som ”en frisk og kjæk Sinfonie. Den handler rigtignok hverken om Krigs- eller Fredshistorier, og endnu mindre om Politik.”

Den danske førsteopførelse fandt sted den 9. marts i Musikforeningen med Gade selv på podiet, og Breitkopf & Härtel trykte værket allerede samme år med en tilegnelse til det hollandske Selskab til Tonokunstens Fremme, som havde udnævnt Gade til æresmedlem. Da havde hans europæiske berømmelse allerede i mange, mange år været et faktum.

Som Gades *første symponi* er også hans *ottende* og sidste i mol, førende frem til en dur-kulmination. Også på andre punkter har man sammenlignet den første og den sidste. Således skriver Gade-biografen, den danske musiksribent William Behrend: ”Der er i symfonien en fornyet ungdomskraft, en energi og begejstring, der får udslag i en nordisk tone, der måske rent udvortes kan sættes i forbindelse med, at symfonien er Gades tak for optagelse i det svenske Musikaliska Akademien, men som bryder umiddelbart frem næsten som i hin ungdomssymponi i c-mol, og som i så udpræget form ellers omtrent var forsvundet fra Gades musik.”

H-mol symfonien er komponeret i vinteren 1869–70. Gade afsluttede instrumentationsarbejdet i oktober 1871 og dirigerede selv uropførelsen d. 7. december samme år i Musikforeningen. Han var også efter den *ottende symponi* flittig som komponist. Men flere symfonier skrev han ikke. Efter sigende med følgende grundelse: ”Der findes kun én niende symponi!”

Af uddannelse var Gade sådan set hverken dirigent eller komponist. Han var instrumentalist, og i en alder af 17 år sad han allerede i Det Kongelige Kapel

efter året forinden at have debuteret som violinist. Vi finder derfor også i hans produktion værker for hans eget instrument, blandt andet en *violinkoncert i d-mol* fra 1880. På det tidspunkt i sin karriere spillede Gade ikke længere violin på solistniveau, Men han kendte én, der gjorde, nemlig tyske Joseph Joachim, der nylig havde holdt Brahms' violinkoncert over dåben. Joachim erklærede sig henrykt over partituret, som han holdt over dåben med sin orkesterklasse på Hochschule für Musik i Berlin den 15. februar 1881.

Den celebre solistindsats gav umiddelbar bonus i det tyske musiktidsskrift *Signale für die musikalische Welt*: "Gades nye koncert er til forskel fra mange andre nye værker i denne genre skrevet meget violinmæssigt og taknemmeligt for instrumentet, i det hele taget er den form- og klangskøn og nobel i holdningen. Den mest tiltalende sats er *andanten*, den betydeligste finalen."

Allerede samme år opførte en række tyske orkestre den nye violinkoncert, dog ikke med Joachim, men i stedet violinisten Rudolph Heckmann. På dansk grund blev koncerten spillet første gang i Musikforeningen i København den 30. november 1882. Anton Svendsen var solist og Gade dirigerede. "Violinisterne vil takke dig for, at du har beriget deres repertoire", havde Joachim skrevet i et brev til komponisten. Måske fordi han virkelig mente det. Måske fordi han gerne ville glæde en gammel ven. Men endnu har hverken det danske eller det internationale publikum vist helt den samme umiddelbare begejstring som Joachim.

En af Gades specialiteter blev de korkantater, som han komponerede mere eller mindre som serieproduktion, efter at han var vendt tilbage til Danmark og Musikforeningen, der jo ikke alene havde et (professionelt) orkester, men også et stort, og ikke ganske ueffentlige amatørkor til disposition. Disse kantater (kaldet korstykker) blev stort set alle komponeret til danske tekster, men udkom for mange vedkommende i tysk oversættelse og opnåede ganske mange opførelser i Centraleuropa. Således blev *Korsfarerne* allerede i løbet af det første år efter urop-

førelsen i København opført i Braunschweig, Wien, Königsberg, Elberfeld, Breslau, Leipzig og Aachen. Siden skulle *Korsfarerne* nå endnu videre omkring – sågar til New York og Buenos Aires – og Gade deltog også selv i udbredelsen ved at dirigere opførelser i Amsterdam, Köln og Birmingham.

Gade havde mange fortrin som kantatekomponist. Han vidste, hvordan man skrev en velklingende og virkningsfuld korsats uden at gøre den urimeligt svær for amatørsangere. Han kunne komponere velformede og udtryksfulde solopartier, der gav den pågældende historie en vis dramatisk tyngde. Han havde desværre også den svaghed, at han foretrak tekstforfattere, der ikke havde så tydelig profil, at de kunne tænkes at sige ham imod, når eller hvis han følte behov for at rette deres produkt til på den ene eller anden måde. Frem for tidens førende forfattere valgte han derfor venner eller sågar familiemedlemmer med et vist skrivetalent, og de havde ikke engang altid lyst til at lægge navn til resultatet.

Carl Andersen (1828–83) var museumsmann og som sådan ansat ved de kongelige samlinger på Rosenborg Slot. Han var langt ude i familie med Gade og skulle efter *Korsfarerne* blive en af Gades regelmæssige tekstleverandører. Ideen havde Andersen hentet i Torquato Tasso's episke digt *Gerusalemme libera* fra ca. 1576, som netop var blevet udgivet i en dansk oversættelse ved V. J. S. Bisted.

Historien om korsridderen Rinaldo, der modstår troldkvinden Armidas sensuelle lokken, havde inspireret adskillige komponister før Gade, blandt andet Händel og Rossini. Der er dog ingen grund til at tro, at Andersen og Gade kendte disse forlæg – de har næppe heller vidst, at Brahms havde en næsten fuldført korkantate over det samme emne liggende på hylden, og at han valgte at skrive den færdig stort set samtidig med Gades kompositionsproses.

Den tankeverden, som vi møder i *Korsfarerne*, havde også optaget Richard Wagner i operaen *Tannhäuser* og skulle siden også afspejle sig i hans *Parsifal*.

Tannhäuser havde faktisk figureret på Musikforeningens repertoire, idet Gade i 1862 og igen i 1865 havde dirigeret den store korscene fra begyndelsen af anden akt, hvor gæsterne ankommer til fest på Wartburg. Sammenligningen med Wagner dukkede da også op i samtidens omtaler af *Korsfarerne*. Efter en opførelse i Augsburg 1873 skrev *Allgemeine musikalische Zeitung* blandt andet:

"Hvad angår musikalsk indhold, er *Korsfarerne* ikke mindre betydelig end samme mesters ballade *Elverskud* og har forud for denne den større mangfoldighed af stemninger og undgår i det hele taget den blødhed, for ikke at sige blødagtighed i udtrykket, som man ganske vist altid finder elskværdig hos Gade, men som ofte også spinder sig for meget ud. I den første og tredje del dominerer korene både pladsmæssigt og indholdsmæssigt. Af dem bør især anføres det stemningsmættede ørkenkor, den fyrige korsriddersang, bønnen, der er lige så bemærkelsesværdig som Mendelssohns bedste arbejder, og pilgrimsmarchen, der gør et dybt indtryk. Soloerne byder sangerne nogle mindre taknemmelige, men trods alt smukke opgaver; de bevæger sig mellem recitativ og aria i det arioso, som Schumann har udviklet på så betydelig måde. I anden afdeling befinder vi os i Armidas tryllerige, og her har Gade fundet så strålende orkesterfarver, så søde melodier og så sansebesnærende harmonier, at Richard Wagners pensel synes at være overtruffet. (!?)"

Man forstår anmelderens forsigtige spørgsmålstegn med hensyn til den sidste påstand. Men ellers turde det være en bedømmelse, som også mange nutidige lyttere vil dele.

© Knud Ketting 1986–2009

Roland Pöntinen, klaver, debuterede i 1981 og har siden optrådt overalt i verden. Han har samarbejdet med fremstående dirigenter såsom Myung-Whun Chung, Paavo Järvi, Esa-Pekka Salonen, Jevgenij Svetlanov og David Zinman. Højdepunkter i karrieren tæller også solistoptrædender med Los Angeles Philharmonic i Hollywood Bowl og medvirken ved Promenadekoncerterne i London. Hans mere end 60 indspilninger for BIS omfatter et meget rost album med værker af Szysmanowski og *Pianorama*, et program med klaverværker fra film af instruktører som Ingmar Bergman, Stanley Kubrick og Federico Fellini.

Violinisten **Anton Kontra** studerede i sit føde land Ungarn hos Ede Zathureczky ved Liszt Akademiet i Budapest. Han vandt priser ved Leizigs Bach Konkurrence og Wienawski Konkurrencen, inden han flyttede til Danmark i 1965. Her fungerede han i 24 år som Sjællands Symfoniorkesters karismatiske koncertmester. I 1973 dannede han Kontra Kvartetten, som har indspillet blandt andet strygekvartetter af Gade og Carl Nielsen for BIS. I 1988 blev han koncertmester for Malmö Symfoniorkester, med hvilket han indspillede denne cd.

Marianne Rørholm, mezzosopran, færdiggjorde i 1984 sin uddannelse ved Det Kongelige Danske Musikkonservatorium i København. Hendes scenedebut fandt sted i 1983 på Det Kongelige Teater, og hun har siden gæstet mange store operahuse og internationale festivaler såsom Glyndebourne og Aix-en-Provence. Rørholm har også deltaget i indspilninger med så notable dirigenter som Giuseppe Sinopoli, Kurt Masur og René Jacobs.

Tenoren **Kurt Westi** begyndte først at spille violin, men vendte sig hurtigt mod sangen med en uddannelse fra Det Kongelige Danske Musikkonservatorium. Efter sin debut i 1961 engageredes han ved operahuse i Tyskland og Skandina-

vien og gæstede også kompagnier i England, Italien og Spanien. Han var nylig vendt tilbage til Danmark og Det Kongelige Teater, da han uventet døde i 1996.

Basbarytonen **Ulrik Cold** optrådte første gang offentligt som sanger i 1962 Han nåede international berømmelse gennem sin medvirken som Sarastro i Ingmar Bergmans filmudgave af Mozarts *Tryllefløjten*. Han har optrådt overalt i Europa og USA og har medvirket i mange genrer, opera, operette, musicals, oratorier, lieder, kabaret og skuespil. I perioden 1975–77 var han operachef ved Det Kongelige Teater i København.

Neeme Järvi er født i Tallinn, Estlands hovedstad, og afsluttede sin uddannelse ved Konservatoriet i Leningrad i 1960. Han var med til at grundlægge Det Estiske Radiokammerorkester og blev chefdirigent for Estlands Radiosymfoniorkester i 1963. Efter at Neeme Järvi i 1980 emigrerede til USA, har han været en af verdens mest efterspurgte dirigenter. I 1982 knyttede han første gang forbindelsen til Göteborgs Symfoniorkester. Han forlod stillingen som chefdirigent i 2004, men er stadig orkestrets chefdirigent emeritus. Neeme Järvi er som en af verdens mest indspillende dirigenter repræsenteret på mere end 60 cd'er fra BIS. Hans mange hædersbevisninger omfatter et æresdoktorat ved Estlands Nationalkonservatorium i Tallinn og er også tildelt The Order of the National Coat of Arms af Estlands præsident. Neeme Järvi er også medlem af Kungliga Musikaliska Akademien i Stockholm, og i 1990 udnævntes han til kommandør af Nordstjernen i Sverige.

Grammy-vinderen **Paavo Järvi** fødtes i Tallinn, hvor han studerede slagtøj og orkesterdirektion. Efter sammen med familien at have flyttet til USA i 1980 fortsatte han sine studier ved Curtis Institute of Music og Los Angeles Philharmonic

Institute. Han blev chefdirigent ved Cincinnati Symphony Orchestra i 2001 og har siden 2004 været kunstnerisk leder af Deutsche Kammerphilharmonie Bremen. Paavo Järvi har promoveret mange værker af estiske komponister, herunder Arvo Pärt og Lepo Sumera, hvis seks symfonier han har indspillet for BIS.

Frans Rasmussen blev uddannet ved Det Kongelige Danske Musikkonservatorium. I 1986 ansattes han som docent ved Konservatoriet, og i perioden 1980–86 var han korsyngemester ved Det Kongelige Teater. 1994–99 var han chefdirigent ved Den Kongelige Livgardes Musikkorps. Han har dirigeret mange steder i Danmark og Skandinavien i sin karriere, og hans repertoire spænder vidt med særlig vægt på dansk nationalromantik og samtidsmusik.

Information om de medvirkende orkestre kan søges på følgende websites:

Stockholm Sinfonietta www.sinfonietta.se

Malmö Symfoniorkester www.mso.se

Aarhus Symfoniorkester www.aarhussymfoni.dk

„Wir haben Gestern die erste Probe Ihrer Symphonie in Cmoll gehabt, und wenn auch Ihnen persönlich ganz unbekannt, kann ich doch den Wunsche nicht widerstehen Sie anzureden, um Ihnen zu sagen welche ausserordentliche Freude Sie mir durch Ihr vortreffliches Werk gemacht haben, wie von Herzen dankbar ich Ihnen für den grossen Genuss bin, den es mir gewährt. Seit langer Zeit hat mir kein Stück einen lebhafteren, schöneren Eindruck gemacht.“

Dies steht in einem Brief, den Felix Mendelssohn Bartholdy am 13. Januar 1843 aus Leipzig an den jungen dänischen Komponisten **Niels W. Gade** in Kopenhagen schickte. Der Brief muss Gade außerordentlich gefreut haben, da es ihm nicht gelungen war, seine *erste Symphonie*, die er zwischen Oktober 1841 und Herbst 1842 komponiert hatte, im Kopenhagener Musikverein zur Aufführung zu bringen. Er hatte die Partitur daraufhin nach Leipzig geschickt in der Hoffnung auf eine mögliche Aufführung durch das Gewandhausorchester und Mendelssohn – vermutlich auf eine indirekte Aufforderung Mendelssohns hin, der von Gades Opus 1 gehört hatte, der Ouvertüre *Nachklänge aus Ossian*. Mit dieser Ouvertüre hatte Gade 1840 einen Wettbewerb gewonnen (der von dem eben erwähnten Kopenhagener Musikverein ausgerichtet worden war), bei dem Mendelssohn eigentlich Jurymitglied hätte sein sollen, im letzten Augenblick jedoch hatte absagen müssen.

Aus Gades Antwortbrief geht nicht nur seine Freude, sondern auch seine fast unterwürfige Bewunderung für Mendelssohn hervor: „Mit welcher ausserordentlichen Freude, mit welchem innigen lebhaften Dank, mit welcher tiefgefühlten Bewunderung habe ich Ihren theuren Brief gelesen. Freude über das Glück einem Meister gefallen zu haben, Dank für die seltene Güte, mit der dieser Meister einem unbekannten Jüngling geschrieben hat, und Bewunderung für den Mann, der ein ebenso grosser Mensch als Künstler ist.“

Mendelssohn nahm sich Zeit für eine wirklich gründliche Einstudierung und brachte die Symphonie am 2. März zur Uraufführung. Bereits am nächsten Tag schrieb er an Gade: „Durch den gestrigen Abend haben Sie sich das ganze Leipziger Publikum, das wirklich Musik liebt, zum dauernden Freund gemacht; keiner wird von jetzt an von Ihrem Namen und Ihrem Werke anders als mit der herzlichsten Hochachtung und Liebe sprechen; und jedes Ihrer künftigen Werke wird mit offnen Armen empfangen, sogleich mit der äussersten Sorgfalt einstudirt und freudig von allen hiesigen Musikfreunden begrüsst werden.“

Die Mendelssohn gewidmete Symphonie trägt den Untertitel „Auf Sjöhlunds schönen Ebenen“, den Titel eines Liedes, das Gade 1838 auf einen Text von B. S. Ingemann komponiert hatte und das nach wie vor seinen festen Platz im dänischen Volksliedrepertoire hat. Von der düsteren Moll-Einleitung in den *pianissimo* spielenden Streichern wird das Thema auf echt romantische Weise durch den Kampf zum Sieg geführt mit einem prächtigen Fortissimo-Tutti in strahlendem C-Dur, das in der abschließenden Coda erklingt.

Die Reaktion war überwältigend, und im September desselben Jahres konnte der 26jährige Gade mit Unterstürzung einer dänischen Stiftung nach Leipzig reisen. Mit im Gepäck hatte er eine neue, fast fertige *Symphonie in E-Dur*, die sein Idol Mendelssohn in den höchsten Tönen lobte: „Er war so zufrieden damit, dass er mir riet, nichts anderes zu tun als zu schreiben“, berichtete Gade seinen besorgten Eltern in Kopenhagen. Aber ob er es wollte oder nicht – seine finanzielle Situation ließ es nicht zu, dass er nur komponierte. Am 26. Oktober dirigierte Gade zum ersten Mal ein größeres Konzert: Er führte seine *erste Symphonie* mit dem Gewandhausorchester auf. „Man sagt, ich sei ein großartiger Dirigent!“, schrieb er seinen Eltern. Am 18. Januar dirigierte er dann die Uraufführung seiner *zweiten Symphonie*, über die Schumann bereits gesagt hatte, sie sei sanfter und sachter als die erste und „erinnere an die schönen Buchenwälder

Dänemarks“. Wieder nahm das verwöhlte Leipziger Publikum die Musik des jungen Dänen wohlwollend auf: „Sie wurde hervorragend gespielt und gefiel dem Publikum außerordentlich. Ihr könnt Euch wohl denken, dass es mir sehr gut geht nach einem solchen gut überstandenen Kampf und ich in Freud und Wonne lebe, hier in meiner zweiten Heimat.“

Es verwundert kaum, dass Gade dem Orchester die neue Symphonie widmete, die bald darauf von Breitkopf & Härtel herausgegeben wurde. Daheim in Kopenhagen hatte der Musikverein inzwischen die *erste Symphonie* aufgeführt, und im November 1844 wurde auch die *E-Dur-Symphonie* unter der Leitung von Franz Glæser gespielt. Bemerkenswerterweise dirigierte Gade dieses Werk jedoch nie selbst in Kopenhagen, obwohl er später 40 Jahre lang die Leitung des Musikvereins innehaben sollte.

Gades *dritte* und *vierte Symphonie* wurden kurz vor und nach einem entscheidenden Wendepunkt in seinem Leben komponiert, nämlich dem Kriegsausbruch 1848. Er musste nach Dänemark zurückkehren, nachdem er in Leipzig den bedeutenden Posten des Leiters der berühmten Gewandhaus-Konzerte innegehabt hatte. Er hatte die Position nach Mendelssohns allzu frühem Tod 1847 übernommen und sich wohl darauf eingestellt, noch einige weitere Jahre in diesem musikalischen Mekka Mitteleuropas zu verbringen. Er hatte sogar den ihm angebotenen Kapellmeisterposten in Stockholm abgelehnt, als ihn der Krieg zwang, sich zu einer Seite zu bekennen.

Von 1848 bis zu seinem Tod lebte Gade in Kopenhagen. Im Frühjahr 1853 dirigierte er die zweite Hälfte der Gewandhaus-Konzertsaison, unternahm danach aber nur noch kürzere Auslandsreisen. In Kopenhagen konzentrierte er seine musikalische Arbeit vor allem auf den Musikverein. 1849 wurde er Vorstandsmitglied, im Jahr darauf Dirigent des Vereins, ein Posten, den er bis zu seinem Tod innehatte.

Die Uraufführung der *dritten Symphonie* dirigierte Gade selbst am 9. Dezember 1847 im Rahmen eines Abonnementskonzerts im Gewandhaus. Das Werk wurde positiv aufgenommen und ebenso wie die anderen frühen Gade-Symphonien Teil des Orchesterrepertoires. Bis zur Jahrhundertwende erlebte es insgesamt 14 Aufführungen in Leipzig, genau doppelt so viele wie in Kopenhagen. Bezeichnenderweise wurde die Symphonie sogar ein zweites Mal in Leipzig aufgeführt, bevor die Kopenhagener sie am 28. März 1849 unter Franz Glæsers Leitung zu hören bekamen. Sie mussten weitere sechs Jahre warten, bis sie das Werk unter der Leitung des Komponisten hören würden.

Die Symphonie, die 1848 von Breitkopf & Härtel herausgegeben wurde, ist einem von Gades besten dänischen Freunden gewidmet, dem etwas älteren Schauspieler N. P. Nielsen. Das Werk ist nicht ohne Schwierigkeiten entstanden: Gade verwarf nicht weniger als zwei fertige Skizzen des ersten Satzes, bevor er im Herbst 1847 die endgültige Version komponierte. Zu dem Zeitpunkt hatte er fast ein Jahr lang an den übrigen Teilen der Symphonie gearbeitet. Kein Wunder also, dass Gade erleichtert war über die wohlwollende Reaktion auf das Werk:

„Ich habe eine neue Schlacht gewonnen, einen neuen Sieg. Liebe Eltern, lasst uns Gott danken für all die Güte, die er mir wiederfahren lässt: Ich bin so glücklich wie nur wenige andere und kann mit Vertrauen und Zuversicht die Zukunft erwarten ...“, schrieb er nach Kopenhagen. Die Nachwelt bezeichnete diese Symphonie als eine von Gades schwächsten mit einem übermächtigen Einfluss Mendelssohns. Nach der Uraufführung war die *Allgemeine musikalische Zeitung* aber anderer Meinung: „Die Symphonie ist durchaus bedeutend, durchaus eignethümlich, und erinnert weder an die eines anderen Componisten, noch an Gades zwei frühere erschienene.“

Die *vierte Symphonie* war die erste Symphonie Gades, die in Dänemark uraufgeführt wurde. Unter der Leitung des Komponisten wurde sie zum ersten Mal

am 16. November 1850 vom neu gegründeten Symphonieorchester des Musikvereins gespielt. Das Werk wurde 1851 von Fr. Kistner in Leipzig herausgegeben und im selben Jahr im Rahmen der Gewandhauskonzerte aufgeführt. Es gehörte auch zu den Werken, die Gade während seines Leipziger Engagements im Frühjahr 1853 dirigierte. Weitere Aufführungen fanden u.a. in Hamburg, Düsseldorf, Köln und Amsterdam statt.

„Der Höhepunkt war eine neue Symphonie von N. W. Gade, eine meisterhafte Komposition, die hinsichtlich der Formvollendetheit seine früheren Arbeiten dieser Art noch übertrifft“, schrieb die *Flyve-Posten* nach der Uraufführung im Musikverein. Seither wurde die *B-Dur-Symphonie* oft als Meisterwerk unter Gades Symphonien bezeichnet, und die Beliebtheit des Werkes im 19. Jahrhundert wird noch dadurch unterstrichen, dass es bis 1885 nicht weniger als 18mal im Gewandhaus aufgeführt wurde.

Wie man Gade in Deutschland an diesem entscheidenden Punkt seiner Karriere betrachtete, als er sich von dem starken Leipziger Einfluss zu befreien begann, beschrieb der Musikhistoriker Philipp Spitta (1841–94, heute vor allem für seine große Bach-Biografie bekannt) in einem Artikel in der *Deutschen Rundschau*: „Der Leipziger Einfluss macht sich am stärksten in der *dritten Sinfonie* geltend, im fördernden Sinn und auch im nachtheiligen ... Es ist offenbar dass seine Entwicklung hier eine Krisis durchzumachen hatte. Wie er sie überstand, lehrt die *vierte Sinfonie*: in ihr ist der Componist ganz wieder er selbst geworden und hat zugleich die Vortheile einer musikalisch geschlosseneren Form zu benutzen gelernt.“

1851 wurde Gade Organist an der Garnisonskirche in Kopenhagen, und kurz darauf wurde er für seine musikalischen Verdienste zum Ritter des Dannebrog-Ordens ernannt. Damit fühlte er sich offensichtlich abgesichert genug, um sich auf Freiersfüße zu begeben. Trotzdem suchte der 35jährige Gade wohl nicht

ohne Bangen seinen 12 Jahre älteren Komponistenkollegen J. P. E. Hartmann auf, um ihn um die Hand seiner Tochter Sophie zu bitten, die erst 21 Jahre alt war. Es ging nicht nur um den Altersunterschied, sondern auch um einen Standesunterschied: Als Sohn eines Tischlers (der sich später dem Instrumentenbau widmete) stammte Gade aus einer Handwerkerfamilie, während Hartmann aus einer alten, etablierten Musikerfamilie kam und nach einer geborgenen Kindheit, in der der spätere König Frederik VII zu seinen Spielkameraden gehörte, als Jurist ausgebildet wurde, also nicht nur Musiker, sondern auch Akademiker war.

Hartmann, der Gade seit vielen Jahren kannte, gab aber sein Ja, und am 27. April 1852 fand in der Garnisonskirche die Hochzeit statt. Zur Verlobung hatte Gade der jungen, lebhaften Sophie seine *Frühlingsfantasie* für vier Solostimmen, Klavier und Orchester geschenkt, und das Hochzeitsgeschenk war ebenfalls ein Werk mit Klavier und Orchester, nämlich die *fünfte Symphonie* in d-moll. Sie wurde am 11. Dezember unter Gades Leitung im Musikverein uraufgeführt. Kurz darauf reisten Gade und seine Sophie nach Leipzig, wo er die Leitung der Gewandhauskonzerte für eine halbe Spielzeit übernommen hatte.

Sophie schrieb in dieser Zeit eine Reihe Briefe an ihren Vater. Am 4. März konnte sie Folgendes über das Konzert am vorhergehenden Abend berichten: „Der zweite Teil bestand aus einer gewissen *Symphonie in d-moll Nr. 5* von einem gewissen Herrn Gade. Du kannst glauben, dass die Leute große Augen machten, es stand nämlich nichts von einem Klavier auf dem Plakat. Während des ersten Satzes waren sie noch ein bisschen verwirrt, aber der zweite hinterließ eine große Wirkung, da begriffen sie, dass dies doch möglich war, und waren sehr zufrieden.“

Weder aus dem gedruckten Konzertprogramm noch aus Sophies Brief geht hervor, wer den Klavierpart spielte. Es liegt aber nahe zu vermuten, dass es entweder Gades Nachfolger als Gewandhaus-Kapellmeister, Julius Rietz, dem die Symphonie gewidmet wurde, war oder der junge, komponierende Pianist und

Dirigent Hans von Bülow, der zu dem Zeitpunkt in Leipzig war und zu Gades Bekanntenkreis gehörte.

Am 20. Mai 1855 brachte Sophie Zwillinge zur Welt. Der Junge wurde nach dem hoch verehrten Mendelssohn Felix getauft, das Mädchen Emma nach der Großmutter. Weniger als einen Monat nach der Geburt starb Sophie, und Gades kompositorische Ader trocknete beinahe aus. Man könnte sogar von einer Krise reden, aus der er mit dem Komponieren der *sechsten Symphonie*, die zwischen Oktober 1856 und März 1857 entstand, einen Weg herausfand. Bis dahin war er dem Prinzip gefolgt, dass jedes fünfte Werk eine Symphonie sein sollte, aber mit diesem Orchesterwerk, seinem pathetischsten, das nicht nur in Moll beginnt, sondern auch endet, brach er seine eigene „Regel“. Gade dirigierte die Uraufführung der Symphonie am 17. März im Musikverein. Im selben Herbst heiratete er erneut!

Wie seine ersten drei Symphonien wurde auch die *siebte* in Leipzig uraufgeführt. Allerdings war es nicht der Komponist selbst, der sie beim Gewandhauskonzert am 2. März 1865 dirigierte, sondern Carl Reinecke. Eine mögliche Erklärung könnte sein, dass Gade nach Dänemarks schmachvoller Niederlage im Krieg 1864 kaum so bald in Deutschland auftreten konnte. Die Symphonie wurde im August und September 1864 geschrieben, wobei das Scherzo allerdings erst im Februar 1865 vollendet wurde. In einem Brief an seine Schwägerin beschreibt Gade sie als eine „frische und lebhafte Symphonie. Sie handelt in der Tat weder von Kriegs- noch von Friedensgeschichten, und noch weniger von Politik.“

Die dänische Erstaufführung fand am 9. März im Musikverein statt, diesmal mit Gade selbst auf dem Podium, und Breitkopf & Härtel druckte das Werk bereits im selben Jahr mit einer Widmung an die holländische Gesellschaft für die Förderung der Tonkunst, die Gade zum Ehrenmitglied ernannt hatte. Zu dem Zeitpunkt war sein europäischer Ruhm bereits seit vielen Jahren ein Faktum.

Wie Gades *erste Symphonie* ist auch seine *achte* und letzte in Moll, zu einem Dur-Höhepunkt führend. Auch in anderer Hinsicht wurden diese beiden Symphonien verglichen. So schreibt der Gade-Biograf William Behrend: „In dieser Symphonie ist eine erneuerte, jugendliche Kraft, eine Energie und Begeisterung, die einen nordischen Klang ergibt, den man oberflächlich gesehen damit in Verbindung bringen könnte, dass Gade die Symphonie als Dank für seine Aufnahme in die Schwedische Musikakademie schrieb; er bricht aber fast so unmittelbar hervor wie in Gades Jugendsymphonie in c-moll und war in dieser ausgeprägten Form schon beinahe aus seiner Musik verschwunden.“

Die *h-moll-Symphonie* wurde im Winter 1869/70 komponiert. Im Oktober 1871 schloss Gade die Instrumentationsarbeit ab und dirigierte selbst die Uraufführung am 7. Dezember desselben Jahres im Musikverein. Auch nach der *achten Symphonie* war er rege als Komponist tätig, schrieb jedoch keine weiteren Symphonien mehr – angeblich mit der Begründung: „Es gibt nur eine Neunte Symphonie!“

Ursprünglich war Gade weder als Dirigent noch als Komponist ausgebildet. Er war Instrumentalist und hatte schon im Alter von 17 Jahren eine Stelle bei der Königlichen Kapelle, nachdem er im Jahr zuvor als Violinist debütiert hatte. Daher finden wir in seiner Produktion auch Werke für sein eigenes Instrument, u.a. ein *Violinkonzert in d-moll* aus dem Jahr 1880. Zu dieser Zeit spielte Gade nicht länger auf Solistenniveau; er kannte aber jemanden, der das tat – nämlich den Deutschen Joseph Joachim, der vor kurzem Brahms' *Violinkonzert* uraufgeführt hatte. Joachim war hingerissen von der Partitur und führte das Stück am 15. Februar 1881 mit seiner Orchesterklasse in der Berliner Hochschule für Musik auf.

Der Einsatz eines so bekannten Solisten sorgte gleich für eine wohlwollende Rezension in der deutschen Zeitschrift *Signale für die musikalische Welt*: „Das Gade'sche neue Concert ist zum Unterschied von vielen andren Werken dieser

Gattung sehr violinmässig und dankbar für das Instrument geschrieben, form- und klangschön überhaupt und nobel in seiner ganzen Haltung. Der ansprechendste Satz ist das *Andante*, der bedeutendste das Finale.“

Noch im gleichen Jahr spielte eine Reihe deutscher Orchester das neue Violinkonzert, allerdings nicht mit Joachim, sondern mit dem Violinisten Rudolph Heckmann. In Dänemark wurde das Konzert zum ersten Mal am 30. November 1882 im Kopenhagener Musikverein aufgeführt. Anton Svendsen war Solist, Gade dirigierte. „Die Violinspieler werden Dir für diese Bereicherung ihres Repertoires alle danken!“, hatte Joachim in einem Brief an den Komponisten geschrieben. Vielleicht meinte er es wirklich so, vielleicht wollte er aber auch nur einen alten Freund erfreuen. Jedenfalls hat weder das dänische noch das internationale Publikum die gleiche spontane Begeisterung wie Joachim gezeigt.

Eine von Gades Spezialitäten waren die Chorkantaten, die er mehr oder weniger in „Massenproduktion“ schrieb, nachdem er nach Dänemark und zum Musikverein zurückgekehrt war, dem ja nicht nur ein (professionelles) Orchester zur Verfügung stand, sondern auch ein großer und ganz respektabler Amateurchor. Diese Kantaten („Chorstücke“ genannt) wurden im Großen und Ganzen alle auf dänische Texte komponiert, in vielen Fällen aber mit deutscher Übersetzung herausgegeben, so dass es recht viele Aufführungen auch in Mitteleuropa gab. So wurde *Korsfarerne (Die Kreuzfahrer)* schon im Lauf des ersten Jahres nach der Premiere in Kopenhagen auch in Braunschweig, Wien, Königsberg, Elberfeld, Breslau, Leipzig und Aachen aufgeführt. Das Werk sollte noch weitere Verbreitung finden – bis nach New York und Buenos Aires – und Gade trug auch selbst dazu bei, indem er Aufführungen in Amsterdam, Köln und Birmingham dirigierte.

Als Kantatenkomponist hatte Gade viele Stärken. Er wusste, wie man einen wohlklingenden und wirkungsvollen Chorsatz schrieb, ohne dass dieser unmög-

lich schwer für einen Amateurchor zu singen wäre. Er konnte formvollendete und ausdrucksvolle Solopartien komponieren, die der Handlung das notwendige dramatische Gewicht verliehen. Leider hatte er aber auch eine Schwäche für Textautoren, die keine so starke Künstlerpersönlichkeit hatten, als dass sie ihm hätten widersprechen wollen, falls oder wenn er meinte, ihren Text in der einen oder anderen Weise ändern zu müssen. Für seine Libretti wählte er daher keine führenden Autoren seiner Zeit, sondern Freunde oder sogar Familienangehörige mit einem gewissen Schreibtalent, und es kam vor, dass sie am Ende nicht einmal ihren Namen unter das Resultat setzen wollten.

Carl Andersen (1828–83) war Museumsangestellter bei den königlichen Sammlungen im Schloss Rosenborg. Er war ein entfernter Verwandter von Gade und sollte nach *Korsfarerne* einer seiner regelmäßigen Textlieferanten werden. Auf die Idee kam Andersen durch Torquato Tassos episches Gedicht *Gerusalemme liberata* von ca. 1576, das gerade in einer dänischen Übersetzung erschienen war.

Die Geschichte des Kreuzritters Rinaldo, der den sinnlichen Verlockungen der Zauberin Armida widersteht, hatte schon vor Gade viele Komponisten inspiriert, u.a. Händel und Rossini. Dies ist jedoch kein Grund zu glauben, dass Andersen und Gade diese Vorlagen kannten – vermutlich wussten sie auch nicht, dass Brahms eine fast fertige Chorkantate über dasselbe Thema auf dem Schreibtisch liegen hatte, die er ungefähr zur selben Zeit vollenden würde, in der Gade seine Version komponierte.

Die Gedankenwelt, auf die wir in *Korsfarerne* treffen, hatte auch Richard Wagner in der Oper *Tannhäuser* beschäftigt und sollte sich ebenfalls in seinem *Parsifal* wiederfinden. *Tannhäuser* war tatsächlich insofern im Repertoire des Musikvereins gewesen, als dass Gade 1862 und 1865 die große Chorszene zu Beginn des zweiten Aktes (die Ankunft der Festgäste auf der Wartburg) dirigierte.

hatte. Vergleiche mit Wagner tauchten in zeitgenössischen Berichten über *Korsfarerne* dann auch auf. Nach einer Aufführung in Augsburg im Jahr 1873 schrieb die *Allgemeine musikalische Zeitung* u.a.:

„Nicht minder bedeutend an musikalischem Gehalt als desselben Meisters Ballade *Erlkönigs Tochter* haben die *Kreuzfahrer* vor dieser die grösitere Mannigfaltigkeit der Stimmungen voraus, und vermeiden überhaupt jene Weichheit, um nicht zu sagen Weichlichkeit, des Ausdrucks, die man bei Gade zwar immer liebenswürdig, aber nicht selten zu breit ausgesponnen findet. In der ersten und dritten Abtheilung dominiren nach Raum und Inhalt die Chöre, von welchen der stimmungssatte Wüstenchor, der feurige Kreuzrittergesang, das Mendelssohn's besten Arbeiten gleich zu achtende Gebet und der in seinem herzlichen Ausdruck tief wirkende Pilgermarsch namentlich aufgeführt sein mögen. Die Soli bieten dem Sänger eine weniger dankbare, wenn schon immerhin schöne Aufgabe; sie bewegen sich zwischen Recitativ und Arie in jenem Arioso, das Schumann in so bedeutender Weise ausgestattet hat. In der zweiten Abtheilung befinden wir uns in Armidens Zauberreich, und hier hat Gade so glänzende Orchesterfarben, so süsse Melodien in sinnberückenden Harmonien gefunden, dass der Pinsel Richard Wagner's übertroffen scheint. (!?)“

Man kann verstehen, dass der Rezensent seine letzte Behauptung mit einem vorsichtigen Fragezeichen versieht. Aber sonst dürfte dies eine Beurteilung sein, der sich auch viele heutige Hörer anschließen könnten.

© Knud Ketting 1986–2009

Roland Pöntinen, Klavier, debütierte 1981 und hat seitdem auf der ganzen Welt Konzerte gegeben. Er hat mit führenden Dirigenten wie Myung-Whun Chung, Paavo Järvi, Esa-Pekka Salonen, Evgeny Svetlanov und David Zinman zusammen gearbeitet. Karrierehighlights umfassen Auftritte bei den BBC Proms und mit dem Los Angeles Philharmonic in der Hollywood Bowl. Unter seinen mehr als 60 Aufnahmen für BIS finden sich ein hochgelobtes Szymanowski-Rezital sowie *Pianorama*, eine Sammlung von Klavierwerken, die in Filmen von u.a. Ingmar Bergman, Stanley Kubrick und Federico Fellini verwendet wurden.

Der ungarische Violinist **Anton Kontra** studierte bei Ede Zathureczky an der Liszt-Akademie in Budapest. Der Preisträger des Leipziger Bach-Wettbewerbes und des Wieniawski-Wettbewerbes kam 1965 nach Dänemark und war 24 Jahre lang Konzertmeister des Sjælland Symphony Orchestra. 1973 gründete er das Kontra Quartet, mit dem er einige Aufnahmen für BIS einspielte (u.a. die Streichquartette von Niels W. Gade und Carl Nielsen). 1988 wurde Anton Kontra Konzertmeister des Malmö Symphnoy Orchestra, mit dem er die vorliegende Aufnahme einspielte.

Marianne Rørholm, Mezzo-Sopran, schloss 1984 ihre Ausbildung an der Königlich Dänischen Opernakademie in Kopenhagen ab. Seit ihrem Bühnendebut 1983 am Königlichen Theater hat ihre Karriere sie an renommierte Opernhäuser in der ganzen Welt sowie zu Festivals in u.a. Glyndebourne und Aix-en-Provence geführt. Marianne Rørholm ist auf einigen Aufnahmen mit Dirigenten wie Giuseppe Sinopoli, Kurt Masur und René Jacobs zu hören.

Der Tenor **Kurt Westi** begann seine Ausbildung als Violinist, wechselte aber bald zu Gesang und schloss sein Studium an der Königlich Dänischen Musik-

akademie ab. Er debütierte 1961, war anschließend an Opernhäusern in Deutschland und Skandinavien engagiert und trat auch mit Ensembles in England, Italien und Spanien auf. Er war gerade erfolgreich nach Dänemark und an das Königliche Theater in Kopenhagen zurückgekehrt, als er 1996 unerwartet starb.

Ulrik Cold, Bass-Bariton, trat 1962 zum ersten Mal öffentlich als Sänger auf. 1972 hatte er großen internationalen Erfolg mit seiner Darstellung des Sarastro in Ingmar Bergmans Verfilmung der *Zauberflöte*. Er ist in ganz Europa und den USA aufgetreten und hat in unterschiedlichen Genres gearbeitet: Oper, Operette, Musical, Oratorium, Lied, Kabarett und Schauspiel. 1975–77 war er künstlerischer Leiter des Königlichen Theaters in Kopenhagen.

Neeme Järvi wurde im estnischen Tallinn geboren und graduierte 1960 am Leningrader Konservatorium. Er ist einer der Gründer des Kammerorchesters des Estnischen Rundfunks und wurde 1963 zum Chefdirigenten des Symphonieorchesters des Estnischen Rundfunks ernannt. Seit seiner Emigration in die USA im Jahr 1980 gehört Neeme Järvi zu den gefragtesten Dirigenten der Welt. 1982 begann seine enge Zusammenarbeit mit dem Gothenburg Symphony Orchestra; 2004 legte er das Amt des Chefdirigenten nieder, blieb dem Orchester aber weiterhin als Chefdirigent emeritus verbunden. Neeme Järvi kann auf eine gewaltige Zahl von Aufnahmen blicken; bei BIS hat er mehr als sechzig CDs eingespielt. Zu seinen Ehrungen und Auszeichnungen gehören ein Ehrendoktorat des Estnischen Musikakademie in Tallinn und der Orden des Estnischen Nationalwappens, eine Auszeichnung des Präsidenten der Republik Estland. Außerdem ist Järvi Mitglied der Königlich-Schwedischen Musikakademie und erhielt 1990 den schwedischen Titel eines „Kommandierenden Ritters des Polarstern-Ordens“.

Der Grammy-Preisträger **Paavo Järvi** wurde in Tallinn, Estland, geboren, wo er Schlagzeug und Dirigieren studierte. 1980 zog er in die USA und setzte sein Studium am Curtis Institute of Music und am Los Angeles Philharmonic Institute fort. 2001 wurde er Musikdirektor des Cincinnati Symphony Orchestra, und seit 2004 ist er künstlerischer Leiter der Deutschen Kammerphilharmonie Bremen. Paavo Järvi hat vielen Werken von estnischen Komponisten zur Aufführung verholfen, u.a. von Arvo Pärt und Lepo Sumera, dessen sechs Symphonien er für BIS eingespielt hat.

Frans Rasmussen studierte an der Königlich Dänischen Musikakademie. 1986 wurde er Dozent an der Akademie, und 1980–86 war er Chorleiter an der Königlichen Oper. 1994–99 war er künstlerischer Leiter des Musikkorps der Königlichen Leibgarde. Er hat während seiner ganzen Karriere viel in Dänemark und Skandinavien dirigiert; sein Repertoire ist breit gefächert mit einem Schwerpunkt auf dänischer nationalromantischer und zeitgenössischer Musik.

Information über die verschiedenen Orchester, die auf diesen Aufnahmen zu hören sind, finden Sie auf folgenden Websites:

Stockholm Sinfonietta www.sinfonietta.se

Malmö Symphony Orchestra www.mso.se

Aarhus Symphony Orchestra www.aarhussymfoni.dk

« **L**a première répétition de votre *symphonie en do mineur* a eu lieu hier et, quoique je ne vous connaisse pas du tout personnellement, je ne peux résister au désir de vous écrire pour vous dire quelle joie vous m'avez prodiguée grâce à votre œuvre extraordinaire. Il y a longtemps que je n'ai trouvé une pièce de musique qui m'ait fait une impression aussi vivante et agréable. »

Ceci est un extrait d'une lettre que Félix Mendelssohn Bartholdy envoya le 13 janvier 1843 de Leipzig au jeune compositeur danois **Niels W. Gade** à Copenhague. Gade a dû se réjouir énormément de cette lettre car sa *première symphonie*, composée du mois d'octobre 1841 jusqu'en automne 1842, n'avait pas réussi à être exécutée à la Société de Musique à Copenhague. Gade envoya donc la partition à Leipzig en mentionnant une éventuelle exécution par l'orchestre du Gewandhaus sous la direction de Mendelssohn, probablement comme réponse à une invitation indirecte de celui-ci, qui avait entendu parler de l'ouverture *Gjen-klang af Ossian* opus 1 de Gade. C'est avec cette œuvre que Gade avait gagné, en 1840, un concours (justement lancé par la Société de Musique à Copenhague) auquel Mendelssohn devait être juge mais dont il s'était décommandé à la dernière minute.

Non seulement la joie de Gade ressort de sa lettre-réponse, mais aussi son admiration presque sans bornes pour Mendelssohn : « J'ai lu votre précieuse lettre avec une joie débordante, une gratitude fervente et intense, une admiration profonde. Je me réjouis d'avoir pu contenter un maître et suis reconnaissant de la bonté dont ce maître témoigna en écrivant à un jeune inconnu, et j'admire l'homme qui est aussi grand comme être humain que comme artiste », écrivit-il entre autre. Mendelssohn prit le temps d'étudier la partition à fond et dirigea la première de la symphonie le 2 mars. Déjà le lendemain, il écrivait à Gade : « Hier soir, vous avez gagné dans le public de Leipzig – qui aime vraiment la musique – des amis

à vie. A partir de maintenant, personne ne mentionne votre nom ou parle de votre œuvre autrement qu'avec la plus grande déférence. Un travail subséquent de vous sera reçu les bras ouverts, appris immédiatement avec le plus grand soin et salué avec joie par tous les amis de la musique d'ici. »

Dédicée à Mendelssohn, la symphonie porte en sous-titre le titre de la chanson « Sur les belles plaines de Sjølund » que Gade avait composée en 1838 sur un texte de B. S. Ingemann, et qui a toujours sa place dans le répertoire de chansons populaires danoises. Gade utilisa la mélodie dans le premier et le dernier mouvement de la symphonie. Le thème est mené de la sombre introduction en mineur, *pianissimo* aux cordes, à travers un combat typiquement romantique, à la victoire dans le glorieux *tutti fortissimo* de la coda finale en do majeur brillant.

L'accueil fut triomphal et, en septembre de la même année, Gade, alors âgé de 26 ans, pouvait se rendre à Leipzig grâce au soutien du fonds Ad Usus Publicos. Il avait dans sa valise une nouvelle symphonie presque achevée, en mi majeur, dont son idole Mendelssohn fit un grand éloge : « Il en était si satisfait qu'il me conseilla de ne rien faire d'autre que de composer », écrit Gade à ses parents étonnés à Copenhague. Mais qu'il le voulût ou non, son budget ne lui permettait pas de se consacrer exclusivement à la composition. Le 26 octobre, Gade se produisait pour la première fois comme chef d'orchestre lors d'un événement majeur. Il dirigea sa *première symphonie* à la tête de l'orchestre du Gewandhaus. – « On dit que je suis un excellent chef ! », écrit-il à ses parents. Et le 18 janvier, il dirigeait ainsi la création de sa *deuxième symphonie* de laquelle Schumann avait déjà dit qu'elle était plus douce et plus calme que la *première*, avec ses « évocations des charmantes forêts de hêtres du Danemark. »

Une fois encore, le public gâté de Leipzig fit bon accueil à la musique du jeune Danois : « Elle fut jouée avec excellence et eut beaucoup de succès auprès du public. Vous pouvez bien croire que je me sens bien après une telle victoire,

et que je vis heureux et tranquille ici dans mon deuxième chez-moi. » Il n'est pas surprenant que Gade dédiât à l'orchestre la *deuxième symphonie* que Breitkopf & Härtel s'empressèrent de publier. A Copenhague, la Société de Musique avait entretemps exécuté la *première symphonie* et, en novembre 1844, c'est aussi la *symphonie en mi majeur* qui fut jouée sous la direction de Franz Glæser. Il est quand même surprenant que Gade n'ait jamais dirigé lui-même cette symphonie à Copenhague pendant ses 40 ans à la tête de la Société de Musique.

Les *symphonies nos 3 et 4* de Niels W. Gade ont été écrites respectivement peu avant et peu après un tournant décisif dans sa vie, à savoir le commencement de la guerre en 1848, alors qu'il dut rentrer chez lui au Danemark et quitter Leipzig où il occupait le poste important de directeur des célèbres concerts du Gewandhaus. Il y avait succédé à Mendelssohn après la mort prématurée de ce dernier en 1847 et croyait passer quelques années encore dans cette Mecque musicale de l'Europe centrale ; il avait même refusé le poste de chef d'orchestre laissé par Berwald à Stockholm alors que la guerre entre l'Allemagne et le Danemark l'avait forcé à choisir entre les deux pays.

Gade vécut à Copenhague de 1848 jusqu'à la fin de sa vie. Il s'engagea cependant à diriger la deuxième moitié de la saison 1852–53 au Gewandhaus, mais il ne fit ensuite que de courts voyages à l'étranger. A Copenhague, il consacra ses efforts musicaux surtout à la Société de Musique. Il devint membre de l'administration de la Société en 1849 et, l'année suivante, il en devenait le chef d'orchestre, un poste qu'il occupa jusqu'à sa mort.

Gade dirigea lui-même la première de la *troisième symphonie* lors d'un des concerts d'abonnement de l'orchestre du Gewandhaus le 9 décembre 1847. L'œuvre fut bien reçue et fut mise au répertoire de l'orchestre avec les autres symphonies antérieures de Gade. Au tournant du siècle, la symphonie avait été jouée 14 fois à Leipzig, deux fois plus que ce que la Société de Musique avait

accompli à Copenhague. Il est assez significatif de constater qu'on réussit à jouer la nouvelle symphonie à Leipzig avant que les habitants de Copenhague ne l'entendent à la Société de Musique sous la baguette de Franz Glæser le 28 mars 1849 ; ils durent même attendre six autres années avant de voir le compositeur diriger lui-même l'œuvre.

La symphonie fut éditée par Breitkopf & Härtel en 1848 et est dédiée à l'un des meilleurs amis danois de Gade, l'acteur d'un certain âge N. P. Nielsen. Le processus de création n'a pas été sans problèmes : Gade jeta deux premiers mouvements complétés avant de composer l'actuel à l'automne de 1847. Il avait alors travaillé au reste de la symphonie pendant presque un an. Il n'est pas surprenant que Gade fût soulagé lorsque l'œuvre fut bien reçue :

« J'ai gagné une nouvelle bataille, une nouvelle victoire. Très chers parents, remercions ensemble Dieu pour toute la bonté qu'Il m'a témoignée ; je suis heureux comme seulement peu le sont, et je peux envisager l'avenir avec confiance et assurance », écrivit-il chez lui à Copenhague. La postérité a jugé cette symphonie comme étant l'une des plus faibles de Gade, avec une très forte influence de Mendelssohn. Mais l'*Allgemeine musikalische Zeitung* était d'un autre avis lorsqu'il en apprécia la création : « La symphonie est significative d'un bout à l'autre, tout à fait originale et ne rappelle aucun autre compositeur ni les deux symphonies antérieures de Gade. »

La *quatrième symphonie* fut la première des symphonies de Gade à être créée au Danemark. Elle fut jouée pour la première fois le 16 novembre 1850 par l'orchestre symphonique nouvellement formé de la Société de Musique sous la direction du compositeur. La symphonie fut éditée par Fr. Kistner à Leipzig en 1851 et fut jouée la même année lors des concerts du Gewandhaus. Elle est aussi parmi les œuvres que Gade dirigea lors de l'engagement mentionné précédemment à Leipzig au printemps de 1853. Gade eut ensuite à diriger les premières à

Hambourg, Dusseldorf, Cologne et Amsterdam entre autres.

« Le point culminant fut une nouvelle symphonie de N. W. Gade, une composition géniale qui, d'une forme accomplie, dépasse peut-être même ses travaux antérieurs de ce côté », écrivit *Flyve-Posten* après la première à la Société de Musique. Depuis lors, la *symphonie en si bémol majeur* a souvent été désignée comme le chef-d'œuvre des symphonies de Gade, et sa popularité au 19e siècle est encore soulignée du fait qu'en 1885, elle avait été jouée pas moins de 18 fois aux concerts du Gewandhaus. Nous pouvons lire chez l'historien de la musique Philipp Spitta (1841–94), aujourd'hui remémoré surtout pour sa grande biographie de Bach, comment le côté allemand considérait Gade à ce moment décisif de sa carrière et comment Gade se libéra des fortes influences de Leipzig : « L'influence de Leipzig se fait le plus fortement sentir dans la *troisième symphonie*, à l'avantage et au désavantage de celle-ci. Il est évident que le développement de Gade traversait alors une crise. La *quatrième symphonie* nous montre comment il vainquit la crise : le compositeur y est redevenu lui-même, mais en outre avec l'avantage d'avoir appris à utiliser une forme musicale plus fermée ! »

En 1851, Gade fut nommé organiste à l'église de la Garnison à Copenhague et, peu après, il fut fait Chevalier du Dannebrog (drapeau national danois) pour services rendus à la musique. Il se sentit alors assez établi pour s'engager sur la voie matrimoniale. Toutefois, ce n'est certainement pas sans crainte que Gade, âgé de 35 ans, visita son collègue compositeur J. P. E. Hartmann, de 12 ans son aîné, pour lui demander la main de Sophie Hartmann, âgée de 21 ans seulement. C'est qu'il n'y avait pas seulement une différence d'âge entre les deux compositeurs, mais aussi une différence de classe : en tant que fils de charpentier (qui se mit plus tard à la facture d'instruments), Gade appartenait à une famille de travailleurs, alors que Hartmann venait d'une vieille famille bien établie de musiciens ; après une enfance à l'aise où il compta le futur roi Frédéric VII parmi ses

camarades de jeu, Hartmann devint juriste, c'est-à-dire un académicien en plus d'être musicien.

Hartmann, qui connaissait Gade depuis plusieurs années, consentit toutefois et, le 27 avril 1852, le mariage avait lieu à l'église de la Garnison. En guise de cadeau de fiançailles, Gade avait donné à la jeune et courageuse Sophie sa *Fantaisie de Printemps* pour quatre solistes, piano et orchestre, et le cadeau de mariage fut aussi une œuvre pour piano et orchestre, à savoir la *cinquième symphonie* en ré mineur. Elle fut créée sous la direction de Gade à la Société de Musique le 11 décembre ; peu après, Gade et sa Sophie se retirèrent à Leipzig où Gade s'était de nouveau chargé de diriger les concerts du Gewandhaus, mais seulement pour une demi-saison.

Pendant cette période, Sophie écrivit souvent à son père. Le 4 mars, elle pouvait raconter ceci au sujet du concert de la veille au soir : « La deuxième partie se composait d'une certaine *symphonie en ré mineur no 5* d'un certain M. Gade. Tu peux croire à l'étonnement du public, l'affiche ne mentionnait pas de piano. Au premier mouvement, les gens étaient complètement interloqués ; le deuxième par contre fit beaucoup d'effet, ils comprirent que ça pouvait aller et furent très satisfaits. » Il ne ressort pas du programme qui jouait la partie de piano, ni non plus de la lettre de Sophie. Mais c'était probablement ou le successeur de Gade au pupitre du Gewandhaus, Julius Rietz, à qui la symphonie fut dédiée, ou le jeune pianiste compositeur et chef d'orchestre Hans von Bülow qui se trouvait à Leipzig à ce moment et qui appartenait au cercle d'amis de Gade.

Le 20 mai 1855, Sophie donna naissance à des jumeaux. Le garçon fut nommé Félix d'après l'admiré Mendelssohn, et la fille fut appelée Emma, nom de la mère de Sophie. Mais moins d'un mois après la naissance, Sophie mourut et l'inspiration de Gade fut près de tarir. On peut presque parler d'une crise de laquelle il sortit avec la *sixième symphonie* en sol mineur, composée entre octobre

1856 et mars 1857. Jusque-là, Gade s'était fermement tenu à ce que chaque cinquième opus soit une symphonie ; mais avec cette œuvre orchestrale pathétique qui non seulement commence mais aussi se termine en mineur, il enfreignit sa propre « règle ». Gade dirigea la création de la symphonie à la Société de Musique le 17 mars. Et l'automne suivant, il se remariait !

Comme les trois premières symphonies de Gade, la *septième* fut créée à Leipzig. Ce n'est cependant pas le compositeur lui-même qui dirigeait le concert du Gewandhaus le 2 mars 1865, mais plutôt Carl Reinecke. On pourra peut-être en chercher l'explication dans le fait qu'il était difficile pour Gade de se produire en Allemagne sitôt après la honteuse défaite du Danemark dans la guerre en 1864. La symphonie est écrite en août et septembre 1864, mais le scherzo ne fut complété qu'en février 1865. Dans une lettre à sa belle-sœur, Gade décrit la *septième* comme « une symphonie fraîche et gaie. Il ne s'agit vraiment pas d'histoires de guerre et de paix, encore moins de politique. »

La première danoise eut lieu le 9 mars à la Société de Musique avec Gade lui-même au podium, et Breitkopf & Härtel éditérent l'œuvre la même année avec une dédicace à la Société pour l'Avancement de la Composition Musicale, société hollandaise dont Gade avait été élu membre. Sa renommée européenne était alors un fait accompli depuis de nombreuses années.

Comme la *première symphonie* de Gade, sa *huitième* et dernière est en mineur, menant à une apogée majeure. Les première et dernière symphonies ont également d'autres points de ressemblance. C'est ainsi qu'écrivit le biographe de Gade, l'écrivain musical danois William Behrend : « Il se trouve dans la symphonie une force juvénile renouvelée, une énergie et un enthousiasme qui s'épanchent dans une teinte nordique – ce qui extérieurement peut être relié au fait que la symphonie est le merci de Gade d'avoir été admis à l'Académie de Musique Suédoise – mais qui apparaissent presque immédiatement comme dans sa sym-

phonie de jeunesse en do mineur et qui, dans une forme aussi marquée, étaient autrement à peu près disparus de la musique de Gade. »

La *symphonie en si mineur* fut composée à l'hiver de 1869–70. Gade en termina l'orchestration en octobre 1871 et en dirigea lui-même la création le 7 décembre de la même année à la Société de Musique. Il composa avec assiduité après la *huitième symphonie*, mais il n'écrivait plus de symphonie, ce qu'il justifia ainsi : « Il n'y a seulement qu'une *neuvième symphonie* ! »

Gade avait fait des études d'instrument et non pas de direction ou de composition. Il entra à 17 ans seulement à l'Opéra Royal Danois, un an après ses débuts comme violoniste. Sa liste de compositions compte donc plusieurs œuvres pour son instrument dont le *Concerto pour violon* en ré mineur de 1880. A cette époque, Gade ne se produisait plus comme soliste mais il en connaissait un – le virtuose allemand Joseph Joachim qui venait de créer le *Concerto pour violon* de Brahms. Joachim reçut la partition avec grande joie et en donna la création avec sa classe d'orchestre à la Hochschule für Musik à Berlin le 15 février 1881.

L'intérêt d'un soliste aussi distingué fut immédiatement souligné par une critique dans le journal *Signale für die musikalische Welt* : « Contrairement à plusieurs autres œuvres récentes dans ce genre, le nouveau concerto de Gade est écrit en gardant toujours en pensée l'instrument et sa technique; dans l'ensemble, le concerto montre une forme et une sonorité ravissantes et une attitude noble. L'*Andante* est le mouvement le plus plaisant mais le finale, le plus substantiel. »

Dans l'année qui suivit, plusieurs orchestres allemands jouèrent le nouveau concerto – non pas cependant avec Joachim comme soliste mais bien Rudolph Heckmann. Au Danemark, le concerto fut joué pour la première fois à la Société de Musique le 30 novembre 1882. Le soliste était Anton Svendsen et Gade dirigeait. Dans une lettre au compositeur, Joachim avait écrit : « Les violonistes vous seront reconnaissants d'avoir enrichi leur répertoire. » Peut-être était-il vraiment

sincère, peut-être essayait-il seulement de faire plaisir à un vieil ami. De toute façon, l'enthousiasme aussi spontané de Joachim ne s'est propagé ni au public danois ni au public international.

La cantate chorale était une spécialité de Gade qui l'occupa plus ou moins sans interruption après son retour au Danemark et à la Société de Musique à Copenhague qui disposait d'un orchestre professionnel et d'un grand chœur amateur assez respectable. Ces cantates (qu'il appela «pièces chorales») sont presque toutes des arrangements de textes danois mais elles sortirent dans plusieurs cas dans des traductions allemandes et furent chantées maintes fois sur le continent européen. Dans l'année suivant sa création, la cantate *Korsfarene* (*Les Croisés*) par exemple a été chantée à Braunschweig, Vienne, Königsberg, Elberfeld, Breslau, Leipzig et Aix-la-Chapelle. Elle devait même voyager plus loin – dont à New York et Buenos Aires – et Gade contribua lui-même à son succès en la dirigeant à Amsterdam, Cologne et Birmingham.

En tant que compositeur de cantates, Gade avait plusieurs atouts dont celui de savoir comment écrire une partition chorale frappante et à la sonorité agréable sans la rendre trop difficile pour des chanteurs amateurs. Il excellait aussi à composer des parties solos expressives et bien formées qui donnaient l'impact nécessaire au récit. Malheureusement, il préférait des auteurs à la personnalité trop faible pour s'opposer à lui quand il désirait modifier leur texte d'une manière ou d'une autre. C'est pourquoi il ne choisissait pas ses librettistes dans les rangs des meilleurs écrivains de l'époque mais plutôt parmi ses amis et mêmes parents possédant un certain talent littéraire ; parfois, ceux-ci ne voulaient même pas signer leur œuvre.

Carl Andersen (1828–83) fit carrière dans l'administration de musées et occupa un poste à la Collection royale au château de Rosenborg. C'était un parent lointain de Gade qui devait, après *Les Croisés*, devenir l'un de ses fournisseurs.

seurs réguliers de textes. Andersen avait eu l'idée des *Croisés* en lisant l'épopée *Gerusalemme liberata* d'environ 1576 de Torquato Tasso, texte qui venait juste de sortir dans une traduction danoise.

Le récit du croisé Rinaldo, qui résiste au charme sensuel de la sorcière Armida, a inspiré plusieurs compositeurs avant Gade, dont Haendel et Rossini. Il n'y a cependant aucune raison de croire qu'Andersen et Gade connaissaient ces prédecesseurs et ils étaient aussi probablement ignorants du fait que Brahms gardait, dans son tiroir, une cantate chorale presque terminée sur le même sujet qu'il devaitachever environ en même temps que Gade composait la sienne.

Les concepts rencontrés dans *Les Croisés* avaient aussi occupé Wagner dans *Tannhäuser* et devaient même être reflétés dans son *Parsifal*. *Tannhäuser* avait également fait partie du répertoire de la Société de Musique en se sens qu'en 1862 (et encore en 1965), Gade avait dirigé la grande scène chorale du début du second acte : l'arrivée des invités à la fête à Wartburg. Bien entendu, les comparaisons avec Wagner ne manquèrent pas dans les critiques contemporaines des *Croisés*. Après une exécution à Augsbourg en 1873, le correspondant de l'*Allgemeine musikalische Zeitung* écrivit ceci :

« Quant au contenu musical, *Les Croisés* n'est pas moins important que la ballade *Elverskud* du même maître, sans nommer l'éventail d'expression qui est évidemment l'un des charmes de Gade mais que l'on sent souvent aussi utilisé avec trop de libéralisme. Dans les première et troisième parties, les chœurs dominent en termes de longueur et de contenu. Parmi eux le descriptif chœur du désert, l'ardente *Chanson des croisés*, la *Prière* – comparable aux meilleures œuvres de Mendelssohn – et la sensible *Marche des pèlerins*, profondément émouvante, méritent particulièrement d'être entendus. Les parties solos offrent aux chanteurs des moments moins excitants mais quand même attrayants : elles passent du récitatif et de l'aria à une sorte d'arioso, une forme au développement

de laquelle Schumann avait tant contribué. La seconde partie nous conduit au domaine magique d'Armida et Gade a trouvé ici des couleurs orchestrales suffisamment brillantes, des mélodies assez douces et des harmonies assez enchanteresses pour l'emporter sur la plume de Wagner. (!?)»

Il est compréhensible que le critique ait fait suivre la dernière phrase d'un point d'interrogation circonspect mais, généralement parlant, ce jugement peut être partagé par plusieurs auditeurs d'aujourd'hui.

© Knud Ketting 1986–2009

Le pianiste **Roland Pöntinen** fit ses débuts en 1981 et s'est produit depuis partout au monde en collaboration avec d'éminents chefs d'orchestre dont Myung-Whun Chung, Paavo Järvi, Esa-Pekka Salonen, Evgeny Svetlanov et David Zinman. Des concerts avec l'Orchestre Philharmonique de Los Angeles au Hollywood Bowl et aux Proms de la BBC marquent des sommets dans sa carrière. Sa soixantaine de disques BIS renferment un splendide récital Szymanowski et *Pianorama*, un programme d'œuvres pour piano utilisées par les réalisateurs Ingmar Bergman, Stanley Kubrick et Federico Fellini dans leurs films.

Né en Hongrie, le violoniste **Anton Kontra** a étudié avec Ede Zathureczky à la Liszt Academy à Budapest. Un lauréat du concours Bach de Leipzig et du concours Wieniawski, il s'installa au Danemark en 1965 où il fut premier violon de l'Orchestre Symphonique de la Sélande. En 1973, il forma le Quatuor Kontra, enregistrant plusieurs disques dont les quatuors de Niels W. Gade et Carl Nielsen sur étiquette BIS. En 1988, Anton Kontra devint premier violon de l'Orchestre Symphonique de Malmö avec lequel fit le présent enregistrement.

Marianne Rørholm, mezzo-soprano, obtint son diplôme à l'Académie Royale d'Opéra du Danemark à Copenhague en 1984. Depuis ses débuts sur la scène de l'Opéra Royal Danois en 1983, sa carrière l'a conduite à de prestigieuses maisons d'opéra dans le monde entier ainsi qu'à des festivals dont ceux de Glyndebourne et d'Aix-en-Provence. Marianne Rørholm chante sur plusieurs disques accompagnée par les chefs d'orchestre Giuseppe Sinopoli, Kurt Mazur et René Jacobs entre autres.

Le ténor **Kurt Westi** commença ses études comme violoniste mais passa rapidement au chant ; il est diplômé de l'Académie Royale d'Opéra du Danemark. Après ses débuts en 1961, il remplit des engagements dans des maisons d'opéra en Allemagne et en Scandinavie ; il se produisit aussi avec des compagnies d'opéra au Royaume-Uni, en Italie et en Espagne. Il venait de retourner au Danemark et à l'Opéra Royal Danois quand il mourut subitement en 1996.

Ulrik Cold, baryton-basse, fit ses débuts publics comme chanteur en 1962. Sa réputation s'est répandue sur la scène internationale quand il joua le rôle de Sarastro dans la production cinématographique de *La Flûte enchantée*. Il a chanté partout en Europe et aux Etats-Unis et il a travaillé dans une grande variété de genres : opéra, opérette, musical, oratorio, lieder, cabaret et pièces de théâtre. Il fut également directeur artistique de l'Opéra Royal à Copenhague de 1975 à 1977.

Neeme Järvi est né à Tallinn en Estonie et a obtenu son diplôme au conservatoire de Leningrad en 1960. Il est cofondateur de l'Orchestre de Chambre de la Radio Estonienne et fut nommé chef principal de l'Orchestre Symphonique de la Radio Estonienne en 1963. Après avoir émigré aux Etats-Unis en 1980, Neeme Järvi est devenu l'un des chefs d'orchestre les plus en demande au monde. L'an

1982 vit le début de son étroite collaboration avec l'Orchestre Symphonique de Gothenbourg. Il quitta son poste de chef principal en 2004 mais il en reste le chef principal émérite. L'un des chefs aux plus nombreux enregistrements au monde, Neeme Järvi est représenté sur plus de soixante disques compacts BIS. Parmi ses nombreux prix et distinctions mentionnons un doctorat honorifique de l'Académie de Musique de l'Estonie à Tallinn et l'Ordre du Blason National du président de la république de l'Estonie. Neeme Järvi est aussi membre de l'Académie Royale Suédoise de Musique et, en 1990, il reçut le titre suédois de Chevalier commandeur de l'Etoile Polaire.

Gagnant d'un Grammy, **Paavo Järvi** est né à Tallinn en Estonie où il a étudié la percussion et la direction. Après avoir émigré aux Etats-Unis en 1980, il poursuivit ses études à l'Institut de musique Curtis et à l'Institut Philharmonique de Los Angeles. Il devint directeur musical de l'Orchestre Symphonique de Cincinnati en 2001 et est directeur artistique de la Deutsche Kammerphilharmonie Bremen depuis 2004. Paavo Järvi s'est fait le promoteur de plusieurs œuvres de compositeurs estoniens dont Arvo Pärt et Lepo Sumera dont il a enregistré les six symphonies sur étiquette BIS.

Frans Rasmussen a fait ses études à l'Académie Royale de Musique du Danemark. En 1986, il y devint assistant professeur et, de 1980 à 86, il fut maître de choeur à l'Opéra Royal. De 1994 à 1999 il fut directeur artistique de la Garde Royale de la reine. Il a beaucoup dirigé au Danemark et en Scandinavie au cours de sa carrière et son vaste répertoire révèle un intérêt particulier pour la musique romantique nationale danoise et la musique contemporaine.

Pour de plus amples renseignements sur les orchestres entendus sur ces disques,
veuillez visiter les sites suivants :

Sinfonietta de Stockholm www.sinfonietta.se

Orchestre Symphonique de Malmö www.mso.se

Orchestre Symphonique d'Aarhus www.aarhussymfoni.dk

KORSFARERNE (THE CRUSADERS), Op. 50

Dramatisk digt af Carl Andersen efter motiver fra Tasso's *Det befriede Jerusalem*
Dramatic Poem by Carl Andersen after motifs from Tasso's *Liberated Jerusalem*

I ØRKENEN

1. Kor af pilgrimme og kvinder fra korsfarernes hær

Hedt bølger sandet, gult som flammer,
forbrændt og støvtung busken haenger,
selv fuglen vil ej flyve længer,
den hede luft dens vinger lammer.
Vansmægtende vi kilden finde,
Ve os! Den har hørt op at rinde.
Mens fra det fjerne vest vi stævned
sank tusinder i dødens slummer.
Ve os! Her nær ved målet luften lummer
misunder os, hvad vejen levned.
Ve os! Dødssvange solens pile gløde,
hvor snart kun skygger holde møde. Ve os!

2. Scene

(Peter Eremit og Rinaldo)

PETER EREMIT

Snart vort øje skuer målet
og dog senker hånden stålet.
Har I glemt, at kort herfra
tændte Eders vandringsstjerne,
den, der vinked fra det fjerne,
stjernen over Golgatha?
Trykker heden, kuer savn,
alt I længes efter havn!

I. IN THE DESERT

1. Chorus of Pilgrims and Women from the Crusaders' Ranks

Flame-like the desert glows and quivers,
While blighted droop dust-laden bushes;
Each bird on failing pinion shivers,
As through the scorching air she rushes.
When faint with toil a fountain greets us;
Ah, woe! 'tis but a phantom cheats us!
Since from the distant west we started,
What thousands low in death are sleeping;
To reach the goal, though heavy-hearted,
Our desert way we still are keeping.
Death-dealing rays the sun is darting,
And we like shadows are departing.

2. Scene

(Peter the Hermit, Rinaldo)

PETER THE HERMIT

Soon our God success will send us,
Then why should despair attend us?
Think hereon. Was it not there
That the holy star was beaming
For a fallen world's redeeming,
Yonder star of Golgotha?
See, with heat and toil oppress'd,
Longs for home the weary breast.

Engang løftet højt sig svang,
men den himmelkårne ridder
ser jeg sløvt bag skjoldet sidder,
løftet var kun bjældeklang!

RINALDO

Stands vreden, fromme Fader, Stands!
End slår vort hjerte kækt og ungts,
end bejle vi til Hilmens krans,
og trykker dagens hede tungt,
end mindes dog hver riddersmand,
hvad hist vi sang i Frankerland.

3. Korsfarersang

(Rinaldo, kor, Peter Eremit)

RINALDO

Strål, høje sol, strål på mit sværd med lyst!
Her blinker det for mer end navn og øre.
Med Kors på skulder og med Gud i bryst
jeg Hilmens fromme stridsmand nu vil være.

PETER, RINALDO, KOR

Til kamp, korsmand, Gud vil det,
frem, hvor Korsets banner vajer,
frem til sejr!

RINALDO

Mit hjerte luer af en hellig ild,
halvmånen glans for den skal hisset blegne:
Ved Jesu grav står saracenen vild,
for dette sværd skal han i græsset segne.

ALLE

Til kamp, korsmand, Gud vil det...

Once the spirit mounted high,
Now his courage, heav'n-imparted,
Yields the warrior weary-hearted:
Was his promise but an empty cry?

RINALDO

O blame us not! holy father, stay!
Our hearts will ne'er from duty turn;
We seek the victor's wreath of bay:
And though the sun may fiercely burn,
Raise we the song we sang of yore,
Ere yet we left our native shore.

3. Crusaders' Song

(Rinaldo, chorus, Peter the Hermit)

RINALDO

Shine, holy sun, shine on my trusty sword,
For more than praise and glory is endeavour;
On shield and heart the Cross of my Lord,
Of heav'n the faithful soldier I am ever.

PETER, RINALDO, CHORUS

To war! God wills it, up, arouse thee!
Up, yon flag with hope
Endows thee!

RINALDO

My holy ardour nought shall e'er assuage;
A waning light the Crescent now is giving!
Before this sword shall Saracenic rage
No longer dare for Jesu's Tomb be striving.

ALL

To war! God wills it, up, arouse thee!...

RINALDO

I riddерleg blev sejrens løn mig rakt,
og prist jeg blev i troubadurens sange:
Nu frister jeg kun Himmelrosens pragt
og koster den mit liv, jeg må den fange!

ALLE

Til kamp...

PETER EREMIT

Ja han vil det! Korsmand se!
Dagens sidste stråler dale,
aftenen bringer dig sin svale,
duggen falder på din ve.
Skyggen skrider overalt
frem med nattens dunkle gåde,
onde magter, ved du, råde
længst alt her, hvor templet faldt.
Derfor korsmand, bøj dit knae!
Fristelsen ej nå dit læ,
medens nattens tåger falde,
derom vil vi Gud påkalde.

4. Bøn

(Peter Eremit og kor)

Herre, fra det fjerne drog din skare hid,
satte alle dage kun til dig sin lid,
O Herre! Du som forдум førte Moses
gennem hav,
du vil os og føre til vor Frelsers grav.
Herre, våg for os!
Herre, fra det fjerne drog din skare hid,
våg for os, du våger jo for fugle små,
Men når dag oprinder lad os målet nå.
Herre, våg for os!

RINALDO

In feats of arms the prize I oft have won;
And songs of praise the troubadour sang me:
Now heav'n's inspiring light has on me shone
For heav'n I strive though death it bring me.

ALL

To war...

PETER THE HERMIT

Yes, He wills it, clear 'tis shown;
Now to rest the sun is going,
Eve, her charm o'er all things throwing,
Bids thy grief at length be gone.
Shadows creeping over all
In th' embrace of night enfold us;
Long the pow'rs of darkness hold us;
Ruin'd yet God's house we see –
Then, Crusader, bend thy knee!
Distant may temptation be.
When the mists of night are falling:
On the Lord let all be calling.

4. Prayer

(Peter the Hermit, chorus)

Father! from a distant land
Thy host hath come;
Let Thy grace defend us far from home!
Thou didst guide Thy chosen people on their way;
And wilt guide us also where the Saviour lay.
Father, watch o'er us!
Thou watchest o'er the nestling weak;
When the day appeareth,
Grant, O grant the boon we seek.
Father, watch o'er us!

II. ARMIDA

5. Mørkets ånder danser på sandet (kor)

Nu snor natten sig mørk om den dødstille ørk,
og dens skygger os dølge.

Om os tågerne stå, mens vi springe på tå
over sandhavets bølge.

Nu snor natten...

(Armida kommer til syne i det fjerne)

Holdt! Stands den hvirvlende dans!

Se den lysende glans,
som i tågerne blinker.

Vær os, mulm, nu en grav,
med sin mægtige stav
bort Armida os vinker.

6. Recitativ og aria

(Armida)

De slumre trygt i nattens svale fred.
jeg blæste sandet over bækvens leje,
jeg kaldte pesten frem på deres veje,
forgæves jeg dog der mod Korset stred.

Nu vil jeg lokke hid de stolte skarer
og hilde dem i vellysts bløde snarer.
Nu vil jeg lokke...

Hist ser jeg ham, Rinaldo, hærens pryd,
fra teltet vanker han, han dåres skal!
ja, ve ham og dem, som drages i hans fald.
jeg svinger tryllestaven. Ånder, lyd!
Bygger mig fluks et palads
i en sø med stille vande.

II. ARMIDA

5. Spirits of Darkness Dance upon the Desert Sand (chorus)

Silent, creeping so light, comes the darkness of night,
And around us is stealing;

See the wildfire appear thro' the dull misty air,
But the sand-waste revealing.

Silent, creeping...

(Armida appears in the distance)

Stay! leave the whirl of the dance;

See yon bright shining glance
Through the mist on us falling;

Now let night be our grave,
With the wand she doth wave,
Us Armida is calling.

6. Recitative and Aria

(Armida)

They softly sleep in cool and peaceful night!
I blew the sand into the river, drying;
By me, plague was o'er these regions flying;
How vainly to conquer the Cross I fight.

Now will a mighty host succumb to pleasure
For duty shall they choose voluptuous leisure.
Now will a mighty host...

I see him there, Rinaldo, the army's pride,
Approaching from his tent; be madness his;
Yea, woe to him and you, destruction near you lies.
Obey this magic sceptre, spirits, hear!
Build me straight a palace here,
By a lake that clearly sparkles:

Kuplen funkle rigt af guld,
af demanter søljens vande.
Trindt fontænens perleskum,
mødende solstrålen, skinne.
Skvulpende med lokkelyd
søens klare bølger rinde.
Men bag rosenhækken, hvor de sig vugge
helst i drømme,
alle mine ånder som dejlige sirener svømme.
Viser ham det hvide bryst,
løftet op, når bølgen daler, –
viser høftens bløde rund,
når i løn den vindens svaler.
Synger glem sel i hans sjæl,
til han bøjes for min vilje,
og for nuet glemmer før,
mens han knæler på min tilje.
Jeg svinger tryllestaven. Ånder, lyd!

7. Sirenernes lokkesang (kor, Rinaldo)

(Ørkenen forvandler sig til en yppig, solrig have med en stille sø, hvor sirenerne vipper)

SIRENERNE

Jeg dukker mit bryst, jeg dukker min kind,
fang mig, du liflige, svalende vind.
Jeg dukker mit bryst, jeg dukker min kind,
kys mig, solstråle fra oven!
jeg plukker dig, rose, som knopped igår,
jeg fletter dig ind i mit blanke hår
og spejler min krone i voven.

RINALDO

Himmel! Hvorfra denne solglans,
disse kuplers gyldne pragt?

Let the roofs be rich with gold,
And with gems the doors be glowing;
Let a fountain's pearly foam
Send back the sun's merry glances;
Plashing light, and curling soft,
Let its wavelets play in dances;
Circled round by roses, which may invite
Delightful dreaming, spirits, appear ye there
Like Sirens of the fountain seeming!
Let him see a tender breast,
Dazzling white, its charms disclosing;
Let him see a rounded form
In the waters cool reposing;
Bring oblivion on his heart,
Till to serve me he is willing;
And forgets what he desir'd,
My commands alone fulfilling.
Obey this magic sceptre, spirits, hear!

7. The Sirens' Song of Temptation (chorus, Rinaldo)

(The desert changes into a luxuriant sunny garden, with a smooth lake, in which Sirens are sporting.)

SIRENS

The wave sweeps my breast, my cheek soft and fair,
Fan me, O balmy and beautiful air!
The wave sweeps my breast, my cheek soft and fair,
Kiss me, Sun, that o'er me beamest!
I gather thee, rosebud, so tender and rare,
Thy sweetness I wind in my shining hair,
And there in thy beauty thou gleamest.

RINALDO

Wondrous! From whence is this splendour?
And these roofs of gold so bright,

Er det mine drømmes foster
eller kogleriets magt?
jeg vil vendc bort mit øje,
ile til mit telt igen.

SIRENERNE

Jeg dukker mit bryst...

RINALDO

O, men disse søde toner
tvingende mig drage hen.
Hør, hvor sig med vandets rislen
sangens toner blande sødt.
Er det liljer, er det svaner,
som på bølgen vugges blødt?
jeg vil dvæle her og lytte
tavs ved sjøens blomstervand,
lukke øjet, skønne syner
følger mig i drømmens land.

8. Scene

(Armida, Rinaldo, Sirener,
Pilgrimme og Korsfarerne)

ARMIDA

Vågn op, Rinaldo, af din slummer!
Vågn til aldrig anet fryd!

RINALDO

Sig, hvor er jeg? Disse toner,
denne solbelyste sø
spejlende de høje kroner?
Og du selv, du fagre mø?

ARMIDA

Al den lyst, min verden rummer,
jubler dig i møde: Nyd!

Are they fram'd in dreams by fancy,
Or by magic's secret might?
I will turn away mine eyes,
And straightway to my tent return.

SIRENS

The wave sweeps my breast...

RINALDO

Still these tones of heavenly sweetness
Keep me bound with magic spell;
Hark, the water's rippling music
Blends with voices rich and clear!
Are they lilies, are they swans
That on yonder lake appear?
I will linger here, and seek repose
On shores with flow'rs bedight!
Close thine eyelids; shapes of beauty
Follow me to dreamland bright.

8. Scene

(Armida, Rinaldo, Sirens,
Pilgrims and Crusaders)

ARMIDA

O Rinaldo, up, arouse thee,
Come to endless joy and rest.

RINALDO

Say, where am I? Why this singing?
Why this lake, besprnt with light?
Why these palms to heaven upspringing?
And thyself, O fairy bright?

ARMIDA

Each delight that I can offer
Calls thee:

Vågn, Rinaldo, af din slummer,
vågn til aldrig anet fryd.

RINALDO

Aldrig så jeg før din lige.
Hvo har ført dig på min sti?
Kommer du fra drømmens rige?
Tal, o før den er forbi.

ARMIDA

Al den lyst...

ARMIDA OG SIRENERNE

Rinaldo. Se min hånd dig glæde bringer.
Tøm den skummende pokal!
Rinaldo. Ved mit hjerte får du vinger,
løftes op til guders sal.
Tøm den skummende pokal!

RINALDO

Ja, pokalen vil jeg tømme,
sødt beruser mig dit blik, dit øje,
ja, pokalen vil jeg tømme.

ALLE

Ved dit (mit) hjerte vil jeg drømme
kun om glæden her jeg fik.

(*Svage toner fra Korsfarersangen klinger gennem luften*)

RINALDO

Som et pust af gamle minder
når mig disse toners klang.

ARMIDA OG SIRENERNE

Rinaldo! Ved mit hjerte får du vinger...

(*Korsfarersangen bliver kraftigere*)

KORSRIDDERNE

Jeg himlens fromme stridsmand nu vil være.

Come then, seek my breast,
Come to endless joy and rest!

RINALDO

What art thou, mine eyes deceiving?
Say, who brought thee to this shore?
Camest thou, some dreamland leaving?
Speak, before the dream be o'er.

ARMIDA

Each delight...

ARMIDA AND SIRENS

Thou art safe now I am near thee,
Drain this goblet crown'd with foam,
On my bosom I will bear thee
To the gods' exalted home!
Drain the goblet!

RINALDO

Yes, the goblet, let me drain it!
I am ravish'd with thine eye, on thy bosom,
Yes, the goblet, let me drain it!

ALL

I (You) wish to dream
Only of the joy I attained here.

(*The song of the Crusaders is heard indistinctly through the air.*)

RINALDO

'Tis a call I used to hear
That strikes mine ear these sounds among!

ARMIDA AND SIRENS

On my bosom I will bear thee...

(*The song of the Crusaders becomes more distinct.*)

CRUSADERS

Of heav'n the faithful soldier am I ever.

RINALDO

Som en strøm af friske minder
går til hjertet denne sang.

ARMIDA OG SIRENERNE

Rinaldo, kom! Hist vinker glædens kyst...

RINALDO

Bort! Blændværk, bort! Du sløved pligt og øre.
Blændværk, bort! Jeg Himlens fromme
stridsmand nu vil være.

KORSRIDDERNE

Med Kors på skulder, Gud i bryst,

ARMIDA OG SIRENERNE

Rinaldo! Kom, hist vinker...

RINALDO OG KORSRIDDERNE

Med Kors på skulder og med Gud i bryst
jeg Himlens fromme stridsmand nu vil være!

ARMIDA

Synk, trylleverden, ned
i afgundsdybet brat!
Den lyse dag forvandle sig til mulm og nat.
Jeg svinger tryllestaven. Ånder, lyd!

III. MOD JERUSALEM

9. Korsridderkor. Morgensang

Alt breder sig den lyse sky
om østens fjerne bjerge.
Hør hornets klang i morgengry.
Op stridsmand, grib dit værge.
Med frejdig, ren og hellig hu
frem korsmand! til målet nu!

RINALDO

'Tis a warning that strikes upon my heart
Throughout this song.

ARMIDA AND SIRENS

Rinaldo, come where love and pleasure call!

RINALDO

Off, phantom, off! For fame be my endeavour!
Phantom, off! Of heav'n the faithful
Soldier am I ever!

CRUSADERS

On shield and heart the Cross of my Lord.

ARMIDA AND SIRENS

Rinaldo! Come where love...

RINALDO AND CRUSADERS

On shield and heart the Cross of my Lord.
Of heav'n the faithful soldier am I ever!

ARMIDA

This magic world is sinking,
Deep withdrawn from mortal sight!
The shining day is changed into gloomy night!
Obey this magic sceptre, spirits, hear!

III. TOWARDS JERUSALEM

9. Chorus of Crusaders. Morning

The welcome sun will soon be here,
His rays will cheer and warm you.
Hark! sound of horns, so loud and clear,
Up, soldiers! haste and arm you.
How glad, how pure, with morn we rise!
Seek, brothers, seek the holy prize!

10. Arie

(Rinaldo)

"Med hellig hu, til målet nu!"
 Mit hoved tynger skam og blu.
 Sænk dig, min sjæl, i støvet.
 jeg vied mig til Korsets strid,
 men ak! jeg glemte brat min id,
 da fristelsen mig prøved.
 O se min anger, Herre!
 Giv at snart jeg ofre må mit liv
 for Zion, for Himmelborgen!

(Pilgrimme vandrer forbi)

Se pilgrimsskaren drager hen,
 med hæren vil jeg følge den:
 Hist gryr min fremtidsmorgen!

11. Pilgrimsmarsch

(kor, Rinaldo)

MÆND OG KVINDER

Fremad, fremad, frem nu min mædige fod
 thi tankerne fare,
 længsel-bevingede, målet imod,
 hastigt som fuglenes skare.

Mædige fod, snart du vinder i havn!
 Hvile os venter og bod for hvert savn.

RINALDO

Højere stiger solpurpurrets glød.
 Mulmet bort viger med hjerternes nød.
 Vingede sanger, bebuder din røst
 syndernes anger en nåderig trøst?

10. Aria

(Rinaldo)

'With holy thoughts seek holy things.'
 O God! a heart deserving shame and scorn
 Should lowly place be taking.
 I vow'd to join the holy war,
 Yet ah! my heart has wander'd far,
 The vow I made forsaking.
 O Father, I repent me sore;
 Would I might strive with all my pow'r,
 For Zion, the Holy City!

(Pilgrims pass)

See, yonder comes a pilgrim band,
 With joy I follow through the land,
 To Zion's Holy City!

11. Pilgrims' March

(chorus, Rinaldo)

MEN AND WOMEN

Forward! forward! O weary feet;
 Forward! my thoughts fly before me,
 Wing'd by my longing, the prize to greet;
 Would I had wings that upbore me.

Hope! weary feet, ye will soon reach the goal
 Where rest awaits you and joy fills the soul.

RINALDO

Bright the sunlight glows in the sky;
 Gloom is departing, the heart swells with joy!
 To me, ye singers, your call be address'd;
 O shall repentance bring comfort and rest?

KOR

Fremad, fremad, frem over sten, gennem krat,
fremad gennem kløfterne svale.
Opad, hvor skræninger løfte sig brat,
nedad i sækede dale.

Hjerte, hvor vokser nu mægtigt dit slag,
aner du, længsel, forjættelsens dag?

12. Slutscene

(Peter Eremit, kor, Rinaldo)

PETER EREMIT

Løft højt dit hoved, korsmand, stands!
Se Zions stad i solens glans.
Dit mål er nået. Jerusalem!

KOR

Jerusalem! Vort mål er nået!
Glemt er nød og savn, glemt er al jordisk nød,
nu Himlen åbner mig sin favn.
Jeg juble må: Jerusalem! Vort mål er nået.

PETER

Hellig, o hellig er den jord,
som bærer nu vor fod.
Her verdens skyld vor Frelser bar,
her randt hans rene blod.

KOR

Jerusalem! Herre vi knæle for dit Åsyn ned.
Alle vi angre vor synd. Skænk os fred.

PETER OG KOR

Frelser, som after til Himmelten for,
med tårer vi kysse din hellige jord. Skænk os fred.

CHORUS

Forward! stay not for rock or for thorn;
Forward through the air hotly glowing;
Now toiling upwards to heights forlorn,
Now, through the rough thicket going.
Heart, thou dost beat in my bosom with might;
Hast thou the foretaste of days of delight?

12. Final Scene

(Peter the Hermit, chorus, Rinaldo)

PETER THE HERMIT

His head let each Crusader raise,
For now ye may on Zion gaze!
The goal is there, Jerusalem!

CHORUS

The goal is there, Jerusalem!
Gone are all our pain and grief,
For heav'n in mercy sends relief.
We cry aloud: Jerusalem!

PETER

Holy, O holy is the ground
On which our feet now tread;
Here for our sins the Saviour died,
'Twas here His blood was shed!

CHORUS

Father! we humble kneel before Thy face;
Oh, unto all who repent grant thy grace!

PETER AND CHORUS

Our Saviour who now to the Father art gone,
Weeping salute we the land once Thine own.

PETER

Løft højt dit banner, korsmand, grib dit sværd.
Drag nu til kampen mod de vantros hær!

RINALDO

Mit hjerte luer af en hellig ild,
halvmånen glans før den skal hisset blegne.
Ved Jesu grav står saracenen vild,
for dette sværd skal han i græsset segne.

RINALDO OG KOR

Gud vil det! Til kamp og sejr.
Jerusalem, vort mål er nået,
Hosianna! Vort mål er nået. Hosianna!

PETER

Ye knights, upraise the banner! Haste and arm
Press to the fight against the heathen swarm!

RINALDO

My holy ardour nought shall e'er assuage,
A waning light the Crescent now is giving,
Before this sword shall Saracenic rage
No longer dare for Jesu's tomb be striving.

RINALDO AND CHORUS

To war! God wills it, up arouse thee!
Jerusalem! the goal is there;
We cry aloud, Hosianna!

(Translation after Rev. J. Troutbeck's English version)

MORE MUSIC BY NIELS W. GADE ON BIS

THE KONTRA QUARTET

String Quartet in D major, Op. 63

String Quartet in E minor

String Quartet in F minor

KONTRA QUARTET

BIS-CD-516

'strongly idiomatic, defiantly original compositions...
superlative performances by the Kontra Quartet...
compelling works that deserve much greater popularity.'
BBC Music Magazine

'a joy to hear... The excellent Kontra Quartet plays with an
unobtrusive authority that is just right...' *Gramophone*

'This CD won't change your view of music history –
but it will enrich it.' *CD Review*

THE KONTRA QUARTET

String Quartet in F major
Allegro in A minor for string quartet
Two movements for string quintet
String Octet in F major, Op. 17

KONTRA QUARTET

BIS-CD-545

'All this music has charm and is expertly
and persuasively played by the Kontra Quartet
and their musicianly colleagues.' *Gramophone*

'Every so often you come across a disc that you simply
put on and enjoy; this is one such... a recording to
which you should really treat yourself.' *Fanfare*

„einer Entdeckung gleich: So inspiriert, abwechslungsreich
und originell stellt sich diese Musik dar...“ *Fono Forum*

INSTRUMENTARIUM (Anton Kontra)

Violin: Antonius Stradivarius, Cremona 1703. Bow: Lamy, Paris c. 1900

RECORDING DATA

SYMPHONIES Nos 1–8

Recorded in June 1986 (Nos 1, 3, 4 & 8) and December 1986 (Nos 2, 5, 6 & 7) at the Stockholm Concert Hall, Sweden
Recording producer: Robert von Bahr

Sound engineer: Robert von Bahr (Nos 1, 3, 4 & 8); Siegbert Ernst (Nos 2, 5, 6 & 7)

Digital editing: Robert von Bahr, Siegbert Ernst

Schoeps and Neumann microphones; SAM 82 mixer; Sony PCM-F1 digital recording equipment; Sony tape

VIOLIN CONCERTO

Recorded in August 1994 at the Malmö Concert Hall, Sweden

Recording producer and sound engineer: Robert von Bahr

Digital editing: Siegbert Ernst

Neumann microphones; Studer 961 mixer; Fostex D-20 DAT recorder

KORSFARERNE

Recorded in January 1989 at Musikhuset Aarhus, Denmark

Recording producer: Lars Ole Bonde, Østjylland Radio

Sound engineer: Clemens Johansen, Østjylland Radio

Digital editing: Clemens Johansen, Lars Ole Bonde

Neumann and Brüel & Kjær microphones; NP mixer; Sony PCM-701 digital recording equipment

Executive producer: Robert von Bahr

BOOKLET AND GRAPHIC DESIGN

Cover text: © Knud Ketting 1986–2009

Translations: Andrew Barnett & Leif Hasselgren (English); Per Skans & Anna Lamberti (German); Arlette Lemieux-Chené (French)

Front cover: Christen Kobke, *View of Østerbro from Dosseringen*, 1838. Oil on canvas, 39.5 × 50.5 cm.

Museum Oskar Reinhart am Stadtgarten, Winterthur

Back page drawing of Niels W. Gade by Edvard Lehmann

Typesetting, lay-out: Andrew Barnett, Compact Design Ltd, Saltdean, Brighton, England

BIS Records is not responsible for the content or reliability of any external websites whose addresses are published in this booklet.

BIS recordings can be ordered from our distributors worldwide.

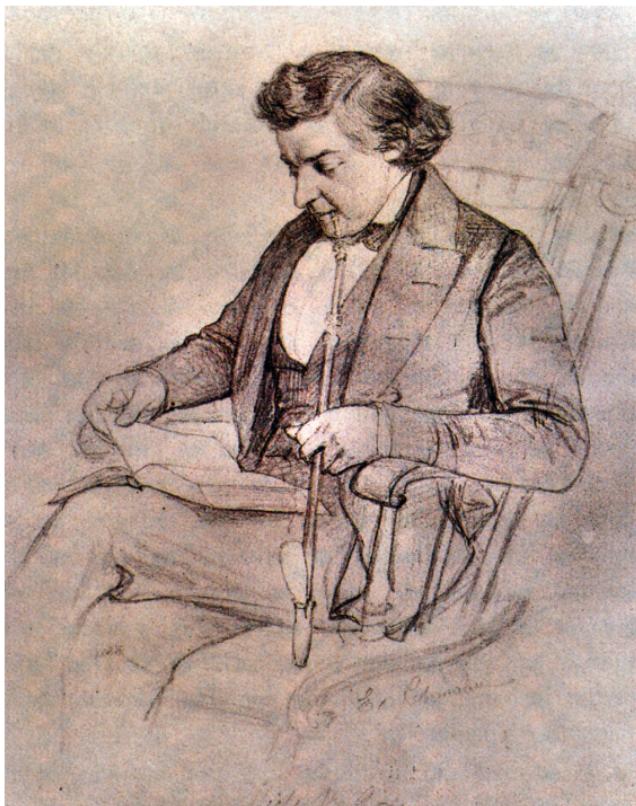
If we have no representation in your country, please contact:

BIS Records AB, Stationsvägen 20, SE-184 50 Åkersberga, Sweden

Tel.: 08 (Int.+46 8) 54 41 02 30 Fax: 08 (Int.+46 8) 54 41 02 40

info@bis.se www.bis.se

BIS-CD-1835/36 © 1986, 1989 & 1994; © 2010, BIS Records AB, Åkersberga.

NIELS W. GADE